

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat de Filosofia i Lletres

Memòria del Treball de Fi de Grau

Novel·la i feminisme.
Els personatges de la trilogia *Ramona, adéu,*
El temps de les cireres i *L'hora violeta,*
de Montserrat Roig

Maria del Mar Fernández Rian

Grau de Llengua i Literatura Catalanes

Any acadèmic 2015-16

DNI:43192366-E

Treball tutelat per Pere Rosselló Bover
Departament de Llengua i Literatura Catalanes

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor		Tutor	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:

Feminisme, Montserrat Roig, dona, dependència, llibertat.

ÍNDIX

1.	Introducció.....	4
2.	Biografia.....	5
3.	Context polític i social a Catalunya.....	7
	3.1. Orígens i influència del feminisme.....	9
	3.2. El feminisme a Catalunya	13
	3.2.1. Les Jornades per l'alliberament de la dona.....	15
4.	Primera part: Les dones en el matrimoni.....	19
	4.1. El casament.....	19
	4.2. La submissió.....	20
	4.3. L'autoritat.....	24
	4.4. Inferioritat i marginalitat intel·lectual.....	25
	4.5. La dependència i les pors.....	26
	4.6. La família.....	28
	4.7. La maternitat i l'avortament.....	33
5.	Segona part: les dones lliures.....	39
	5.1. La recerca de la llibertat.....	40
	5.2. El conflicte entre llibertat i dependència.....	41
	5.3. Ideologia i realitat.....	47

5.4. El sexe com a reivindicació.....	54
6. La sexualitat i l'adulteri.....	55
7. Conclusions.....	64
8. Bibliografia.....	68

1. INTRODUCCIÓ.

La situació de la dona dins l'Estat Espanyol durant molts d'anys s'ha trobat en gran desavantatge respecte a la situació de prestigi de l'home. En referència a aquest fet, en l'estudi següent analitzarem detalladament quina és aquesta situació, en concret, en els anys seixanta i setanta dins el territori català. Podríem fer una anàlisi exhaustiva de la dona i la seva situació en un àmbit polític i social de la Catalunya del segle XX i ja ens adonaríem que no és gens favorable pel que fa a la figura femenina. Però, tenint en compte aquests àmbits com a part fonamental del context de la dona de l'època, el treball següent es centrarà en la visió de la dona dins una part de la producció literària d'una de les escriptores més rellevants de la literatura catalana del segle XX, Montserrat Roig. Analitzarem tres de les seves primeres obres: *Ramona, adéu*; *El temps de les cireres* i *L'hora violeta*. L'objectiu principal de l'estudi serà destacar, explicar i exemplificar, dins aquestes tres obres, tots els aspectes que fan referència a la dona i a la inferioritat que sofreix dins tots els àmbits. Per aquest motiu, primer de tot, ens endinsarem una mica en el context polític i social català així com, també, en el context d'Europa i d'Estats Units. Veurem els orígens dels moviments feministes europeus i la seva arribada al territori català, la qual cosa ens servirà de molta ajuda per entendre l'arrelament de noves idees feministes, com les de Roig, i la plasmació d'aquestes en els personatges femenins de les seves obres. Per aconseguir aquest objectiu, l'estudi estarà dividit en dues parts: la primera farà referència a l'estudi de les dones en el matrimoni on s'analitzaran els trets més característics. I la segona part, on es tractaran els aspectes concrets de les dones que decideixen no casar-se i fugir de la vida tradicional, per lluitar a favor d'una vida sense opressions, lliure i independent. La intenció de dividir l'estudi en dos blocs és per poder analitzar com els aspectes comuns a totes les dones es donen de manera diferent o tot el contrari. No només es té la intenció d'analitzar la seva situació, sinó també, de comparar les diferències o similituds que tenen entre els dos blocs i poder extreure algunes conclusions. Per últim, hi haurà un bloc apart en què es tractarà de forma conjunta el tema de la sexualitat i de l'adulteri.

2. BIOGRAFIA.

Montserrat Roig i Francitorra va néixer dia 13 de juny del 1946 a Barcelona i va morir l'any 1991 en aquesta mateixa ciutat. Quan va néixer feia set anys que havia acabat la Guerra Civil Espanyola —amb la consegüent implantació de la Dictadura Franquista— i només havien passat uns mesos des del final de la Segon Guerra Mundial. Era la sisena de set germans i provenien d'una família nombrosa de la petita burgesia del barri de l'Eixample de Barcelona. Des de la infantesa havia estat molt intensament relacionada amb la cultura catalana gràcies al seu pare, Tomàs Roig i Llop, advocat i escriptor,¹ que visqué de primera mà la repressió de la dictadura franquista amb la prohibició de publicacions periòdiques i traduccions, entre moltes altres. L'ensenyament primari el cursà a l'escola de la Divina Pastora, al barri de l'Eixample, i els seus estudis secundaris, a l'Institut Montserrat². L'any 1961 a l'edat dels quinze anys, es va matricular a l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, on va conèixer M. Aurèlia Capmany i amb qui va iniciar una llarga amistat que durà tota la vida. En un primer moment, la seva primera vocació fou la d'actriu, però, quan va començar a formar-se en interpretació, també va començar a escriure. Als divuit anys publicà els seus contes a *Cavall Fort*, la primera publicació infantil després de la guerra.

El 1963 va començar els estudis universitaris de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, on es llicencià l'any 1968. Durant aquest període universitari, la vida dels estudiants de Barcelona era molt agitada, ja que varen aparèixer nous moviments polítics revolucionaris contraris a la dictadura encapçalats pels mateixos estudiants. Montserrat Roig l'any 1966 es va veure implicada en un d'ells, la constitució del Sindicat Democràtic d'Estudiants a Barcelona, i l'any 1968 ingressà al Partit Unificat de Catalunya. La seva participació política, però, no durà gaire més que un parell d'anys a causa de la rigidesa del partit en què militava.³ La seva carrera literària s'inicia a finals dels seixanta, quan comença a obtenir premis com el dels Jocs Florals de Caracas,

---

1 Havia estat director de Catalunya Ràdio i havia col·laborat en diversos diaris i revistes, a més de conrear la novel·la i el conte.

2 Alguns biògrafs afirmen que aconseguí el primer premi literari amb un poema de caire religiós adreçat a la patrona del centre.

3 Durant la seva estància dins el PSUC va estar a punt de figurar en la llista de candidats al Congrés dels Diputats en les primeres eleccions democràtiques.

el dels Jocs Florals de Sant Adrià i el premi de Reportatges de *Serra d'Or*. L'any 1970 guanyà el premi de narració de Recull de Blanes amb l'obra *Aquella petita volta blanca*. Començada la dècada dels setanta publicà el seu recull de narracions *Molta roba i poc sabó... i tan neta que la volen* (1971) amb què guanya el premi Víctor Català⁴ i on, a partir d'aquest fet, inaugura un nou cicle basat en el protagonisme de les dones. Dins l'àmbit de narrativa de ficció, un any després apareix la primera obra de la seva trilogia novel·lística *Ramona, adéu* (1972), seguida de *El temps de les cireres* (1977), amb què guanya el premi Sant Jordi de novel·la del 1976 i, per últim, l'obra que clou aquesta trilogia, *L'hora violeta* (1980). En la seva darrera etapa novel·lística, poc abans de la seva mort, agafa uns altres camins amb *L'òpera quotidiana* (1982) i *La veu melódica* (1987). Després de la mort d'en Franco, el 20 de novembre de 1975, comença a conrear un poc més el periodisme: Escrita com *Retrats paral·lels I, II, III* (1975-1978), *Rafael Vidiella: l'aventura de la revolució* (1976) o *Els catalans als camps nazis*, que va ser premi de la Crítica Serra d'Or l'any 1977. I pel que fa a la narrativa de no-ficció trobam un document periodístic *L'agulla daurada* (1985) que fou premi de Literatura Catalana de la Generalitat de Catalunya d'assaig l'any següent de la seva publicació. D'aquesta etapa de no-ficció també caldria destacar obres com: *¿Tiempo de mujer?* (1980), *Mi viaje al bloqueo* (1982), *Diàlegs a Barcelona: Isabel-Clara Simó/Montserrat Roig* (1985), *Barcelona a vol d'ocell* (1987) o *100 pàgines triades per mi* (1988). Tenint en compte la seva trajectòria literària de ficció i de no-ficció, no va ser de menys importància la seva dedicació a la televisió. L'any 1977 presenta el programa televisiu *Personatges*, una sèrie d'entrevistes biogràfiques a persones destacades de Catalunya, com Lluís Llach o Maria del Mar Bonet. Un any després el programa és eliminat i Roig és vetada fins el 1981, quan retorna a la pantalla amb el programa *Clar i català*, un cicle d'entrevistes als líders polítics parlamentaris catalans. A partir de 1984 l'autora experimenta formats més innovadors que van més enllà de l'entrevista directa: *Los padres de nuestros padres* i *Búscate la vida* (1986), on tot el protagonisme és dels joves. Els volums d'entrevistes *Retrats paral·lels* i *Personatges* completen una obra que ha estat reeditada i que s'ha traduït a diverses llengües com l'anglès, el

---

⁴ Se'n adona que ha guanyat el premi quan estava participant en la tancada al Monestir de Montserrat com a protesta al Procés de Burgos per la condemna a mort de setze militants d'ETA

francès o l'alemany. En els seus últims anys, aparegué l'assaig *Digues que m'estimes encara que sigui mentida* (1991) i també cal destacar la seva obra teatral *Reivindicació de la senyora Clito Mestres*. Publicà, ja pòstumament, *Un pensament de sal, un pessic de pebre. Dietari obert 1990-1991*, que recull els articles publicats al diari *Avui* fins el dia abans de morir, dia 10 de novembre de 1991, a l'edat de 45 anys a causa d'un càncer de mama.

3. CONTEXT POLÍTIC I SOCIAL A CATALUNYA.

Llibertat i revolució són paraules de difícil pronunciació quan es parla de Catalunya en temps de la Guerra Civil Espanyola i la posterior Dictadura Franquista fins a les primeres eleccions democràtiques de l'Estat Espanyol l'any 1977. En la dècada dels anys quaranta —l'època del naixement de Montserrat Roig— Catalunya es troba en una situació d'absoluta repressió. La imposició d'un Estat autoritari va suposar l'anul·lació completa de totes les llibertats democràtiques que tenia Catalunya. L'any 1938 era derogat l'Estatut de Catalunya i com a conseqüència, el català perd el seu títol d'idioma oficial. La prohibició i censura de gran part de la producció literària en llengua catalana, per imposar el lema de «Espanya, Una, Grande y Libre», té com a conseqüència que durant quatre o cinc anys no es publicà ni un sol llibre en català, llevat d'alguns casos en què es feia de forma il·legal i amb peu d'impremta fals. No és fins l'any 1943 que és autoritzada, amb quantioses restriccions, la publicació de llibres en català i així, una gran quantitat d'obres en llengua catalana i d'escriptors catalans poden eixir al mercat.

Ara bé, el context que realment ens ocupa és el corresponent als anys en què Montserrat Roig comença a publicar la seva producció literària i comença a involucrar-se directament i, molt activament, dins l'àmbit polític i reivindicatiu. Un dels fets més influents en la vida de Montserrat Roig i de molts altres joves d'aquells anys fou el conegut Maig del 68 francès. El conjunt de revoltes estudiantils d'esquerres —contraris la gran majoria dels aspectes polítics i socials de l'època— que va donar lloc a una de les majors vagues generals en tota la història de França, va tardar poc en arribar a Catalunya i fer-se latent en els partits polítics d'esquerres catalans. Poc després de la Guerra Civil Espanyola i l'apoderament del govern espanyol Pel general Francisco Franco

amb la seva conseqüent dictadura, va ressorgir un partit polític antifranquista a Catalunya, el PSUC, Partit Socialista Unificat de Catalunya⁵, que després de la rellevància de les revoltes estudiantils d'esquerres a França i la seva gran repercussió mundial, els prengueren com a model i aconseguiren mobilitzar una bona part de la joventut catalana per la defensa i la reivindicació de les llibertats democràtiques i l'abolició de la dictadura franquista.

Al costat del PSUC, altres formacions, com el Moviment Socialista de Catalunya, Força Socialista Federal o el Front Obrer de Catalunya, etc., contribueixen a formar el variat panorama de l'esquerra antifranquista, afavorit per la reintroducció del pensament marxista en els àmbits universitaris, les primeres publicacions d'obres d'assaig, història i economia que connectaven el món intel·lectual català amb l'europeu i els canvis socials inherents a la mateixa evolució del règim. En els darrers anys dels seus estudis universitaris a la Universitat de Barcelona, Montserrat Roig va formar part del grup de joves militants del PSUC i inicià així una participació destacada en la política —anys enrere, al començament dels seus estudis universitaris, va ingressar al UP, un grup d'activitats antifranquistes amb un ideal molt social, partidari de la integració de la immigració, lingüísticament i social que afavorí la seva relació amb el pensament revolucionari i també amb el pensament feminista, que en aquells anys havia tingut una gran embranzida social. (MEROÑO 2005: 246)

En la joventut de Montserrat Roig com a dona implicada en la política antifranquista, s'han de destacar dues mobilitzacions en les quals ella va tenir una gran participació: la Caputxinada l'any 1966 i les protestes pel Procés de Burgos amb la conseqüent tancada al Monestir de Montserrat l'any 1970. L'any 1966 Montserrat Roig participà directament en l'anomenada *Caputxinada*. L'escriptora fou una de les assistents en la constitució del Sindicat Democràtic d'Estudiants a Barcelona, al Convent dels Caputxins de Sarrià que va tenir lloc entre el 9 i l'11 de març i defineix aquest esdeveniment com:

«Los tres días de marzo fueron una isla de felicidad, de libertad y de democracia.

Aquellos tres días nos marcaron especialmente. Nos marcaron de tal manera que las desilusiones posteriores, y la represión, que no se cansa nunca, habían de convertirnos a algunos de nosotros en viejos antes de tiempo.» (FRANCÈS 2010: 49)

---

⁵ El PSUC va néixer l'any 1936 però a causa de la postguerra i la implantació de la dictadura franquista va quedar relegat als àmbits clandestins i a l'exili.

Quatre anys després es va dur a terme el Procés de Burgos —judici en el qual es varen jutjar setze militants d'ETA, on sis d'ells varen ser condemnats a mort — i una de les actuacions com a protesta d'aquest fet va ser la tancada de molts d'intel·lectuals catalans a l'Abadia de Montserrat, els dies 12, 13 i 14 de desembre, on va participar Montserrat Roig i on, sense estar informada, li va ser comunicat el premi Víctor Català per la seva obra *Molta roba i poc sabó...i tan neta que la volen*.

«Vaig saber que amb ell havia guanyat el premi Víctor Català de narracions al monestir de Montserrat, tancada amb no sé quants intel·lectuals i gent de tota mena [...] El fet de saber que havia guanyat el premi Víctor Català en aquell moment difícil, tens i dolorós, em confirmava de quina manera no et pots sostreure del país i del moment en què vius, perquè estàs pastada del mateix fang i respires el mateix aire que els teus.» (ROIG 1992: 13).

3.1. ORÍGENS I INFLUÈNCIA DEL FEMINISME.

La seva participació en l'àmbit polític, i sobretot en la celebració de les Jornades de la Dona, va ser la porta per entrar en contacte directe i experimentar el feminisme des del més profund. Dins els moviments polítics del moment, la gran majoria de les dones que hi participaven estaven molt assabentades del *boom* que hi havia hagut a la resta d'Europa, sobretot a França, amb l'aparició de noves consciències feministes. Sobretot els partits d'esquerres estaven molt influenciats pel pensament marxista dels anys setanta que prenia un caire més comunista i revolucionari amb l'aposta per la lluita de classes, una concepció innovadora del treball i el principi del materialisme històric. Totes aquestes idees marxistes varen entrar dins Catalunya molt ràpidament, com també ho va fer la idea del marxisme feminista. Amb escrits com els de Marx o Engels es va posar en relleu la necessitat de l'alliberació de la dona, l'opressió de les classes dominants al gènere femení o l'esclavitud domèstica per part dels marits dominants entre d'altres. (FRANCÈS 2012: 24-27)

A més dels marxistes, també varen tenir una gran acollida les traduccions de les teories feministes europees i nord-americanes d'aquells anys, sense oblidar-se d'una de les primeres feministes dels anys quaranta, Virginia Woolf —la producció literària de la qual va tenir molt de renom a Catalunya després

de la Guerra Civil Espanyola i va ser una de les pioneres en crear consciència dins la societat femenina del moment—, amb l'aparició de l'escriptora i filòsofa Simone de Beauvoir i la seva obra *El segon sexe* o Doris Lessing, però també hi va haver una gran influència d'escriptores com Anaïs Nin, Marguerite Duras o Marguerite Yourcenar entre d'altres. Estam parlant d'un moviment feminista que s'alça amb molta força a Catalunya i que prové de grans referents mundials del moment. Així, una de les capdavanteres d'aquest moviment al territori català, Maria Aurèlia Capmany, comença a publicar obres on es tracta únicament el tema de la dona: *La dona a Catalunya* (1966) o *El feminisme a Catalunya* (1973), entre moltes d'altres que varen servir de guia a moltes dones catalanes del moment, sobretot a Montserrat Roig, que la considera la seva mestra literària i ideològica.

«S'ha construït a si mateixa com a ésser independent i ens ha donat les claus perquè nosaltres, nascudes en temps d'inquisició, puguem, també, construir-nos com a persones» (ROIG 1986: 125)

Situant la ideologia de M. Aurèlia Capmany i Montserrat Roig en un context mundial, les noves crítiques feministes varen fer possible qüestionar primerament, la visió tradicional de la dona i així aconseguir posteriorment, la percepció de la dona com a objecte d'estudi. Un estudi on l'objectiu principal és recuperar l'experiència històrica de les dones i fer visible les seves experiències com a «subordinades». A Europa, en els anys setanta es va iniciar l'estudi de la història social i també «l'estudi de les dones», terme que s'utilitzava en aquell moment per a designar l'estudi del feminisme. Sobretot als Estats Units i a la Gran Bretanya la història de les dones va agafar una gran embranzida amb l'aparició de la segona onada feminista a principis dels seixanta. (FERRÉ 2013: 50)

Els *Woman Studies* sorgiren precisament als Estats Units i varen anar evolucionant fins a la teorització de les corrents feministes que arribaren, amb gran força a Europa i, conseqüentment, al territori Espanyol. Fins i tot, en els següents estudis, la categoria del «gènere» és imprescindible en els estudis historicosocials i culturals. Així, Joan Scott amb el seu estudi *Woman Studies* estableix un nou concepte de gènere: una nova dimensió cultural i social de caràcter històric que influencia en certa mesura el context tant polític, econòmic com cultural del lloc en què s'estableix l'estudi. (FERRÉ 2013: 51)

A Espanya, més concretament a Catalunya, quan els ideals feministes es varen començar a expandir dins el territori català, ho varen fer, a diferència d'altres territoris o països, dins l'àmbit polític. Amb paraules de A. Aguado: «és un primer moment amb una forta càrrega política i militant en què la història esdevé un instrument de consciència social i feminista». Tenint en compte aquets fets, la història de les dones va començar a tenir una gran repercussió i una gran importància. Així, en els últims anys, hi ha hagut una gran evolució en comparació amb els primeres estudis de gènere que es feren a principis del segle XX. Però, què passa amb els moviments feministes durant el franquisme? Hem vist com Montserrat Roig participà en molts d'actes reivindicatius antifranquistes durant la seva militància en el PSUC i com a estudiant universitària, però no en mobilitzacions en defensa dels drets i llibertats de la dona.

Pamela Raddiff en un article publicat dins *El movimiento feminista en España en los años 70* argumenta que «El feminisme i el dret de les dones marcaven la diferència respecte al règim autoritari i socialment conservador i, per tant, eren un símbol i encaixaven amb la transformació política general». La qual cosa és lògic que els subjectes femenins i tot el que els moviments feministes comporten quedessin invisibles fins a la transició a la Democràcia. (FERRÉ 2013: 62) Tot i així, també hi ha excepcions i sobretot en els darrers anys de vida del general Franco, quan la censura ja no era tan estricta i tan restrictiva com en els seus inicis, podem trobar publicacions en llengua catalana com les obres que tractarem en aquest estudi de Montserrat Roig, que daten dels anys 1971 i 1972 fins 1976. Ara bé, pel que fa a les obres on es tracta el moviment feminista —les obres literàries narratives en prosa i la poesia no es trobaven tan censurades com els assaigs, les entrevistes o els articles periodístics—, no apareixen publicats fins a finals dels setanta.

La primera obra sobre el feminisme publicada a l'Estat Espanyol després de la mort de Franco és de l'any 1977, quan es publica l'estudi de Amparo Moreno considerat l'estudi pioner del feminisme espanyol. Segons aquesta escriptora, la publicació d'obres relacionades amb el moviment feminista a Catalunya comença l'any 1975 amb la celebració de l'Any Internacional de la Dona, amb les Jornades d'Alliberament de la Dona a Madrid a finals d'any, però sobretot

en el cas de Catalunya, amb la celebració de les Jornades de la Dona l'any 1976.

Però realment, quins són els orígens del feminisme? El maig del 68 als EE.UU i Europa va néixer la idea d'un nou moviment social, en què s'inclouïen totes les mobilitzacions en contra del patriarcat i en defensa de la multiplicitat de gèneres i de sexes, com també el medi ambient i els drets civils. Totes aquestes revoltes –anomenats vells moviments– començaren principalment amb la defensa de la situació obrera en l'era industrial del segle XIX i, com a conseqüència, sorgí tot un seguit de moviments, «els nous moviments», tal com els defineix Tilly, en defensa de tota aquella gran part de la societat que no tenia ni els mateixos ideals ni els mateixos objectius que la classe social benestant. (FERRÉ 2013: 75).

Ara bé, l'origen de tots aquests «nous moviments» ha generat molts de debats i moltes controvèrsies al respecte. Així com Tilly marca l'inici d'aquests en el maig del seixanta-vuit, més concretament en la situació de la societat obrera dins el gran desenvolupament del món industrial que s'estenia en aquells moments, altres autors com Fernández Buey ubiquen el seu inici més bé a principis dels anys seixanta, lligats a la radicalització de les relacions entre sexes i els seves diferències, igual que amb el medi ambient o amb la lluita pels drets civils. El per què de l'aparició d'aquests moviments emergents apareix definit per Sidney Tarrow: «L'acció col·lectiva sorgeix en resposta als canvis en les oportunitats i restriccions polítiques, i els seus participants responen a una varietat d'incentius materials i ideològics, partidistes i grupals, prolongats i episòdics.» (FERRÉ 2013: 78).

En el cas de Montserrat Roig dins l'àmbit de la crítica feminista, apareix documentada dins el conjunt d'escriptores de la segona onada feminista. Hi hauria una primera onada compresa entre els final del segle XIX i principis del segle XX, on apareixeria documentada Maria Aurèlia Capmany.

3.2. EL FEMINISME A CATALUNYA.

La segona onada feminista seria la que parteix de la dècada dels anys vuitanta a causa de la gran quantitat de reivindicacions i mobilitzacions socials per la lluita de la igualtat de gènere, així com també tot el cicle de les anomenades revolucions liberals a conseqüència de la repressió franquista i el seu conseqüent període de transició que desembocarà en la democràcia.

Com s'ha esmentat abans, la influència del marxisme i de la teoria d'Engels tenen molt a veure amb l'aparició d'aquests nous moviments. Però, per què se'ls relaciona? L'any 1848 apareix el *Manifest Comunista* d'ambdós autors, i coetàniament, apareix també la publicació de la *Declaració de la Séneca Falls* sobre la igualtat de les dones. Per tant, podríem dir que aquesta última publicació, junt amb el *Manifest Comunista*, marquen el punt d'inici cap a l'aparició de moviments feministes a mitjans segle XIX. Aquesta construcció de la identitat es va generalitzar la idea que tota la societat femenina patia la mateixa opressió i que el feminisme era homogeni en els seus plantejaments teòrics.

«Es va crear d'aquesta manera un discurs hegemònic universalista sobre la dona i el feminisme a Occident. Més tard aquesta projecció global va ser criticada per part del feminisme dels països del Tercer Món i de les minories ètniques i va ser acusada d'imposar una falsa unitat que negava l'experiència diferent de les dones no blanques.» (FERRÈ 2013: 82)

Tot i així, des dels seus orígens, aquestes publicacions no varen tenir una gran repercussió, almenys dins l'Estat Espanyol, fins els anys seixanta del segle XX.

És en els anys cinquanta quan apareix una de les obres més representatives d'aquest moviment feminista de transició a Catalunya, el *Segon sexe* de Simone de Beauvoir, publicat l'any 1949, que com ja s'ha esmentat anteriorment, fou una de les obres més influents per a Montserrat Roig i també per Maria Aurèlia Capmany. Araceli Bruch en el llibre *Em sento enfadada: una lectura de Simone de Beauvoir* (2010) escriu un estudi on explica com Beauvoir va replantejar la història de la dona i com s'analitzava la subordinació d'aquesta des de totes les disciplines. També ofería una nova lectura de la família i de l'educació, així com de la sexualitat a què s'havia sotmès la dona. Així mateix,

analitzava com la civilització humana havia construït una forma de ser per a la dona que es definia per existir com “el segon sexe”, com un subjecte sotmès a la projecció dels desitjos del mascle. Segons Pierre Boerdieu en *La dominación masculina* (2000), la dona era educada de tal manera que feia seva aquesta idea i interioritzava com a natural que la seva existència només tingués sentit en relació a l’home. La gran difusió que va tenir, a França, va ser en gran part gràcies a Maria Aurèlia Capmany, que en va redactar el pròleg.

A Catalunya l’Església catòlica va incloure el llibre en l’índex d’obres prohibides i evità que es vengués en algunes llibreries i que, a l’Estat espanyol, no es pogués llegir fins a finals dels seixanta per culpa de la censura franquista. Hem de recordar que la religió catòlica havia creat un model de referència femení construït en base a la vida domèstica i a la submissió femenina en referència a la figura d’home poderós i dominador. No és d’estranyar, doncs, que tot allò que desvirtués la idea femenina que l’Església i el catolicisme havien anat conformant durant tants d’anys fos censurat. Tot i així va ser el llibre de capçalera de les universitàries dels anys seixanta i setanta, filles de les dones que havien aconseguit l’accés a l’educació i el dret de vot, però que comprovaven que en les seves democràcies persistia la subordinació femenina en l’esfera pública i en la privada.(FERRÉ 2013: 84)

La Secció Femenina també va formar part d’aquesta ideologia conservadora, però a la vegada anomenada *feminista*. Juntament amb Pilar Primo de Rivera —delegada nacional de la Secció Femenina—, varen ser les organitzadores dels actes commemoratius per l’Any Internacional de la Dona establert per la ONU l’any 1975. Aquest col·lectiu volia fer veure —amb la participació i l’organització en tot un conjunt d’activitats reivindicatives— el franquisme com a defensor de la llibertat de la dona i de la seva integració, quan realment era tot el contrari. A través de la Secció Femenina, el règim franquista va convertir la necessitat de la integració de la dona en la vida comunitària en el tema central del seu discurs durant l’any 1975. (FERRÉ 2013: 108)

3. 2. 1. JORNADES PER L’ALLIBERAMENT DE LA DONA.

Per donar aquesta nova imatge renovada del franquisme, es varen establir molt tímidament algunes reformes legals com la que abolia la llicència marital, una de les lleis més opressores de la dona i de subordinació absoluta de l'esposa al marit. (Llei 14/75)⁶. Ara bé, tot i havent fet petits avenços per part de la Secció Femenina i part de les organitzacions franquistes, el balanç de l'any 1975 no va ser del tot positiu:

[...] «l'Any Internacional de la Dona va ser l'últim gran acte de propaganda de la Secció Femenina, en el qual Pilar Primo de Rivera va assumir part de les proposicions exposades i admetia les greus deficiències culturals, econòmiques i polítiques detectades entre la seva població d'influència, les dones, encara que aquesta influència estava més que en dubte. Tot i la política uniformadora i dominadora, les dones, durant la dictadura franquista, no van representar un col·lectiu homogeni. Entre les dones no només hi havia diferències de classe i estatus, sinó que també hi tenia a veure el fet de ser triomfadora o derrotada en la Guerra civil, encara que moltes vegades aquest fet va quedar en el silenci a causa, precisament, de les condicions de control ideològic i social que vivia la societat femenina.» (FERRÈ 2013: 110)

Per tal de fer que aquestes mancances s'anessin pal·liant, a Madrid varen tenir lloc les Jornades Nacionals per l'Alliberament de la Dona, el desembre de finals d'aquest any. Aquestes Jornades Nacionals foren les primeres que s'organitzaren a l'Estat Espanyol en defensa de la dona i creades amb l'objectiu de denunciar la situació actual que sofria la dona en aquells anys, l'opressió del sector femení tant en aspectes socials, com polítics i econòmics, i clarament també dins l'àmbit familiar a causa de la dictadura franquista. Així, molts de grups feministes Espanyols es varen organitzar per a la producció d'aquestes Jornades, que van acabar conformant-se amb la Plataforma d'Organitzacions Feministes. Finalment entre els dies 5 i 8 de desembre de l'any 1975 es dugueren a terme les Primeres Jornades Nacionals per l'Alliberament de la Dona.

L'any 1976 un dels més grans esdeveniments feministes de la història de Catalunya torna a ajuntar a Montserrat Roig i a Maria Aurèlia Capmany dins un

---

⁶ Llei 14/1975 de 2 de maig, sobre reforma de determinats articles del Codi Civil i del Codi de Comerç sobre la situació jurídica de la dona casada i els drets i deures dels cònjuges, publicada al BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO (BOE) del 5 de maig de 1975, núm. 107, p. 9413-9419.

mateix *continuum*: les Primeres Jornades Catalanes de la Dona, que es varen dur a terme del 27 al 30 de maig, sota el lema «Vint anys de feminisme a Catalunya». És considerat un dels més importants esdeveniments per la gran quantitat de persones que hi assistiren i, sobretot, per la quantitat i diversitat de temes sobre la problemàtica feminista del moment. Tal com esmenta M. Àngels Francés en l'article «La llengua sóc jo: Identitat nacional i de gènere en Montserrat Roig» (2012), entre aquests temes apareixen problemàtiques com: l'existència d'una específica relació social d'opressió entre els sexes que es manifesta en el concepte de patriarcat, dominació que veuen reproduïda en la política tant d'esquerres com de dretes o els models de societat capitalista i socialista, perquè no donen solució a l'opressió de les dones i advoquen per la militància única davant l'afiliació i el treball en partits o grups mixtos.

Montserrat Roig, a diferència de Capmany que va tenir una participació molt activa i directa, hi va acudir com a oient, menys en la seva intervenció en què defensà el nacionalisme català, també per part de les dones immigrants.⁷ Aquesta exposició nacionalista, no només per part de Montserrat Roig sinó també per gran part dels col·lectius polítics que allí es trobaven, va ser poc després motiu de queixa: «Quant al seu caràcter nacionalista, considerem qualsevol cultura nacional com a exclusiva de l'home d'aquella nació. La dona no hi ha tingut cap intervenció, el seu punt de vista femení mai no s'ha tingut en compte», a la qual cosa Capmany contestà:

«[...] les dones que contesten els valors anomenats propis del mascle es mouen en absoluta contradicció, com les nostres companyes que es pensen que defensar el dret a la integritat nacional dels Països Catalans és fer el joc al mascle, i aquestes mateixes dones ens vénen a parlar en llengua espanyola que representa una altra nació que per elles hauria de ser tan primitiva del mascle com la nostra.» (FRANCÉS 2012: 52)

Tot i això, la polèmica que es va crear —per part del Col·lectiu Feminista i la línia radical del feminisme de les jornades— amb el cas del nacionalisme català vinculat amb el patriarcat i el poder de l'home, Montserrat Roig fa un balanç positiu de les Jornades. En *Mujer y política* el mateix any de les jornades, destaca la gran acollida i assistència per la societat catalana,

---

⁷ Aquest caràcter nacionalista català per part de Montserrat Roig serà present en les tres obres que s'estudiaran en aquest treball i serà un tema a tractar més endavant.

l'eficàcia que va tenir l'organització durant els quatre dies en què es dugueren a terme i sobretot, la passió amb què es va manifestar el moviment feminista. Podríem estar parlant d'un esdeveniment decisiu en la vida de Roig i que marcarà molt la seva ideologia i que sobretot tengué una gran influència en la seva producció literària d'endavant com podem veure. Després d'aquestes declaracions de Roig i de la participació conjunta d'aquestes dues grans escriptores a les Jornades de la Dona de l'any 1976 és impossible entendre la seva vida i la seva producció literària sense relacionar-la directament amb la ideologia de M. Aurèlia Capmany. Maria Aurèlia Capmany esdevingué un símbol i exemple a seguir, en molts d'aspectes, per a les dones dels anys seixanta i endavant. Voldria destacar dos dels objectius aconseguits de la producció literària d'aquesta escriptora que la protagonista d'aquest treball comparteix.

Anys abans de la seva participació en les jornades, publicà *La dona a Catalunya* l'any 1973, on ja argumentava la repercussió dels moviments feministes a Catalunya d'una manera molt clara i concisa:

«El moviment feminista a la nostra terra no va aconseguir mai la cohesió d'un partit, no va emprendre mai la lluita frontal contra una situació adversa, no va tenir ni líders ni seguidors. Va viure, però, a l'ombra del gran moviment feminista mundial, concretament de l'anglès, i seria impossible entendre les petites conquestes d'unes quantes dones ardides, sense fer referència a la gran lluita de les sufragistes, a l'exemple que van donar i als problemes que van plantejar sorollosament.» (CAPMANY 1973: 7)

Primer, la seva implicació va ser molt més directa i clara en l'evolució de la seva producció, en el cas de la dona. En la celebració de les Jornades Catalanes de la Dona, quan es dugué a debat el tema «el pensament feminista», M. Aurèlia Capmany va intervenir amb l'aportació «Contra qui lluita la dona», on esmentava:

«La dona no aconseguirà res sinó comprèn i accepta que la seva lluita no és una lluita a favor de la dona sinó a favor d'una persona oprimida, utilitzada, injustament tractada i precisament per això quan arribi a aquest convenciment farà causa comuna amb totes les reivindicacions justes de la terra, les laborals, les nacionals, les racials.» (CAPMANY 1977: 328)

Segon, la gran implicació per la recuperació de la identitat cultural catalana, sobretot amb l'àmbit lingüístic i de defensa de la llengua catalana com a llengua

materna amb coexistència igualitària amb la llengua imposada per l'Estat Espanyol.

Un clar exemple d'aquesta ideologia es pot trobar a l'entrevista entre Montserrat Roig i M. Aurèlia Capmany l'any 1991⁸:

«M.R.: [...] Hi ha companys de generació que van haver de dubtar entre una llengua i l'altra... Per a mi, escriure en català era natural. No vaig haver d'elegir entre una llengua i l'altra; la meua llengua literària era la catalana.

M. A. C.: Estic completament d'acord. Avui he escrit un article que es titula: «Jo no sóc bilingüe».

M. R.: Ja m'agrada que diguis això, perquè jo tampoc no me'n considero. Són els altres, els que ens fan bilingües. Sempre hi ha una diferència de registres entre les llengües que dominem, o creiem dominar. I és una sort quan la teua llengua materna és, alhora, la teua llengua literària.

M. A. C.: Admeto el bilingüisme com una solució, evidentment, i aquest país és bilingüe, és clar, perquè hi ha una llengua oficial, que és la catalana, i una llengua oficial, que és la castellana. Ara, jo, no sóc bilingüe, i escric en català per una raó tan senzilla com aquesta, que no sé d'altra. L'altra la puc utilitzar, evidentment. Ara acabo d'escriure un llibre en llengua castellana. La meua editora castellana em va dir: «está muy bien escrito», i li vaig dir: «no, no, dona; bé, no n'està, però, en fi, s'entén».

Clarament, el tractament de la llengua catalana durant el franquisme era un tema molt problemàtic. No és d'estranyar doncs, que el tema lingüístic estigués present en tots els debats. De fet podem observar com ambdues coincideixen al respecte, veiem a Roig i a Capmany totalment involucrades en el que fa referència a la llengua catalana i a la seva utilització dins la professió. En moltes ocasions, les dues escriptores s'han trobat amb persones i amb institucions totalment contràries a la utilització del català com a llengua literària, però aquest fet no els ha impedit usar-la. És d'agrair que dues grans escriptores com elles decideixin no optar per la solució més senzilla, que seria el canvi del català com llengua literària per l'ús de la llengua espanyola. El que aconseguen emprant el català és ajudar a la defensa i a la lluita contra

⁸ CAPMANY, M. Aurèlia. 1991. Entrevista recollida a «Complicitats, homenatge a M. Aurèlia Capmany y Montserrat Roig» Revista *Cultura* publicada al 1991. [en xarxa] <http://www.ara.cat/2011/10/27/580221974.pdf?hash=eb77482af9111f6883a037ed95ef5d8a001168a9> [consulta: 14/04/2016].

l'abolició de la llengua catalana i a la reivindicació del català com a llengua vehicular i apta per a tots els àmbits, la qual durant la dictadura i posteriorment en els inicis de la democràcia —per no dir que avui en dia ens trobaríem en una situació tampoc no gaire millor de l'època de la qual estam parlant— es troba en absoluta persecució i amb intents continus de supressió i aboliment dins els Països Catalans, no només a Catalunya.

4. PRIMERA PART: LES DONES EN EL MATRIMONI.

4.1. EL CASAMENT

Ubicant-nos en la Primera Guerra Mundial i la postguerra següent, la majoria de les relacions entre homes i dones eren merament econòmiques. Les famílies burgeses de l'època, arran d'aquest conflicte bèl·lic, es venen afectades de forma negativa, tant econòmicament com socialment. Aquest fet, provocà que moltes d'elles intentessin cercar unes altres vies per a la recuperació de béns i del seu estatus social com, per exemple, l'opció més freqüent a l'època: el casament concertat. En la majoria dels casos, el patriarca de la família, amb l'escassa participació de la muller, concertaven el matrimoni —sobretot de les filles— amb homes descendents de famílies de bona posició social i econòmica. Així, molts de matrimonis que es produïren en aquells temps estaven formats per dues persones de diferent sexe que no es coneixien en absolut i que, després d'un parell de reunions amb ambdues famílies, organitzaven el casament, s'anaven a viure plegats i formaven una família. Aquest era l'ideal de les dones de l'època: si tenien la sort de no haver de servir la família amb un matrimoni concertat, poder trobar un home amb el qual casar-se, tenir una casa pròpia i tenir molts d'infants. Aquesta era la seva realització com a dona. La situació esmentada és molt present a les dues primeres generacions de “mundetes” de *Ramona, Adéu*:

«Demà passat em caso i em fa riure que escrigui aquestes paraules així, com si res.[...] Primer vaig fer la Primera Comunió, després els papàs em posaren de llarg, i demà em caso amb en Francisco.»

«El papà diu que en Francisco té una fortuna discreta però segura.» (ROIG 1972: 63-64)

El cas de Mundeta Jover, la primera generació, és molt comú en la Barcelona d'aquells anys, com també ho és, en la majoria de dones del moment, l'obsessió per aconseguir un marit i poder casar-se. Moltes d'elles tenen por de fer-se velles i que «se'ls passi l'arròs», que cap home les vulgui per a casar-se i que es quedin «per vestir sants.».

«No sé per què em caso. Una dona necessita un home al seu costat, per por de trobar-te sola, de ser la riota de la gent. Sobretot, per por d'arribar a vella sense salut i amb l'ànima eixuta.» (ROIG 1972: 73).

Vivien contínuament amb la idea d'aconseguir un home de bona família amb el qual casar-se i dedicaven gran part de la seva adolescència i principi de la maduresa a preparar-se per a «caçar-lo». Així, no era d'estranyar, perquè la seva educació tenia com a principi fonamental la trobada d'un bon home de qualitat i que fos per a tota la vida. En el cas de l'home, era completament diferent. La seva educació no tenia com a finalitat el matrimoni i tenir fills, sinó l'èxit professional. Vet aquí la gran diferència. Per tant, no és d'estranyar que les funcions que aconsegueixen cada un dels individus d'un matrimoni, siguin també, completament contràries. Capmany planteja una pregunta al respecte:

«¿No se'n desprèn, d'una manera claríssima, que aquest desequilibri ha de donar pessims resultats? ¿I que el resultat més visible ha de ser l'esposa i la mare absorbent que exigeix de marit i fills una constant solució de la seva existència, i el pes sobre el marit i els fills d'una frustració que esdevé inevitable?» (CAPMANY 1966: 120)

Després d'aquesta exposició, i arran de la pregunta de Capmany, és impensable que la situació de la dona dins el matrimoni sigui positiva. De fet, ocorre tot el contrari.

4.2. LA SUBMISSIÓ.

L'obsessió de les dones pel matrimoni i la concepció de l'home com a figura salvadora i com al pilar fonamental que sustenta la seva pròpia vida i la seva existència, propicia una actitud femenina poc afavoridora que acaba per transformar-se en passivitat i en una dependència absoluta per part de la muller al seu home. Juliet Mitchell parla de l'opressió de la dona dins la família:

«Què ens fa a nosaltres, dones, la nostra opressió dins la família? Produeix una tendència a l'estretor de mires, gelosies miserables, emocionalitat irracional i

sobrada violència, dependència, egoisme competitiu i possessivitat, passivitat, una manca de visió i conservadorisme. Aquestes qualitats no són el simple producte del xovinisme masculí [...] Són el resultat de les condicions objectives de la dona dins la família.» (MITCHELL 1977: 193)

Aquesta concepció masclista de la figura femenina dins el matrimoni —i veurem més endavant que no només es produeix en persones casades sinó també en les relacions no maritals— ens és heretada de fa milers d'anys i continua vigent avui dia gràcies a una de les més grans institucions mundials, l'Església, institució representativa de la religió cristiana. Aquí és on el concepte d'home poderós i dona subordinada apareix. El que Capmany anomena com l'origen de *l'alteritat*. Segons aquesta autora, la figura femenina es pot definir com *l'altra*. Aquest concepte prové de la idea que la dona és creada a partir de l'excisió d'una part del cos de l'home, una costella. És a dir, apareix la concepció de la figura femenina com un ésser creat, del propi cos de l'home, per Déu amb l'únic objectiu de fer-li companyia i amb l'única funció de la reproducció i continuació de l'espècie. Per tant:

«La figura de la dona definida com a "alteritat" d'aquest ser altre enfront de la mirada conscient de l'home, i naturalment com a dependència. L'essència de la humanitat es troba, doncs, en el primer sexe, en el mascle, en el baró. I per tant totes aquelles qualitats que es consideraran essencials per al baró hauran de ser negades a la dona.» (CAPMANY 1966: 22-23)

Així doncs, si l'home és mostrat com un ésser poderós, fort i intel·ligent, la dona serà representada com un ésser dèbil, depenent, passiu i de poca intel·ligència pròpia. La figura de la dona com ésser submís i esclau del marit, en diferents aspectes, és molt present en les tres obres de Montserrat Roig. Un exemple de la figura femenina absolutament submisa i que a compleix el rol de dona-esclava és Sílvia a *El temps de les cireres*:

«"Ai!, no li vaig comprar el sabó per a pells delicades!". La Sílvia tancà els ulls mentre esperava un crit i, efectivament, aviat sorgí un Sílvia! [...] La Sílvia s'arribà a la cambra de bany que tenien just al costat del dormitori. No me'n vaig recordar, Lluís, avui mateix aniré a Sears i te'l compraré. Ja saps que la pell em cou, caram!» (ROIG 1977: 80)

Un altre aspecte molt comú en la majoria de matrimonis que apareixen en les obres i que és un reflex dels matrimonis reals de la Barcelona d'entre guerres, és el fet que la dona només serveix per a realitzar les tasques corresponents a

la llar i a cuidar dels fills.

Tal com explica Michell, la situació de la dona té unes característiques comunes independentment del país o de l'època. Sempre hi ha una sèrie de factors que es donen arreu del món i que defineixen quina és la seva condició com a figura femenina. Tenint en compte que les societats de tot el món tenen com a factor comú una organització on el centre neuràlgic és sempre una figura masculina, no és d'estranyar que sigui el territori que sigui, la dona sempre tingui un paper secundari en tots els àmbits i estigui determinada per la seva funció passiva.

Les diferències entre sexes són molt nombroses, però una de les més notables és la superioritat física de l'home. Com s'ha esmentat abans, el fet de considerar la figura masculina com la força, inevitablement ha propiciat que la dona hagi quedat relegada a tots aquells aspectes que no requereixen un esforç físic. Per aquest motiu, la dona, dins l'àmbit laboral, va ser assignada per a la realització de les tasques domèstiques i relegada a la rutina de la llar. Tot i així, és obvi que és un error basar la vida laboral de la dona en la realització de les tasques domèstiques només per la concepció de la debilitat física de la figura femenina. És clar, no només és la feblesa el que determina la seva labor en la societat, sinó també la concepció de la dona com a figura creadora i com a perpetuadora de l'espècie. Així, parir fills, educar-los fins que es casin i mantenir en perfectes condicions la casa per quan el marit arribi de treballar són les funcions que defineixen la dona.

La majoria de les dones casades en les tres obres de Montserrat Roig són exemples de la dona relegada a les tasques de la casa, però alguns dels paràgrafs més representatius d'aquest aspecte són els referents a les "mundetes" de *Ramona, Adéu*:

«Però jo, que no surto mai de casa... Dilluns, bugada, dimarts, rebre visites i escriure cartes, dijous, escudella i carn d'olla, dissabte, neteja a fons, els dies que resten, treure la pols...» (ROIG 1972: 88)

«Doncs, mira, deia ella, juguem al bridge, anem a esperar els homes a l'estació, ens passem els models de ganxet, anem a fer visita...» (ROIG 1972: 175)

O el de la Judit, la Sílvia i la Patrícia dins *L'hora violeta*:

«Avui t'he trobat cansada, fas més ulleres, no et cuides gens.[...] Feies mala cara i no t'ho he dit. La Sílvia socarrimava una cuixa de pollastre per en Màrius. L'Encarna eixugava els plats. Món de dones.» (ROIG 1977: 15)

«La Sílvia no s'adonà que els dies passaven, entre que va quedar embarassada,

fer jerseis per al nen, anar a classes de cuina i esperar en Lluís, que tornava tard.» (ROIG 1977: 85)

«La Sílvia s'havia anat deixant, només la preocupaven dues coses: la cuina i el seu cos. Calia mantenir la casa, reducte de l'amor perdut, en una aparença estable.» (ROIG 1977: 262)

Seguint el fil d'aquest aspecte, era normal trobar matrimonis on la dona havia deixat de banda qualsevol tipus d'inquietud personal, qualsevol tipus d'objectiu professional en la vida per a dedicar-se únicament i exclusivament a l'home i als fills. Un exemple molt clar, com hem vist abans és el cas del personatge de la Sílvia a *El temps de les cireres*, que abans de casar-se amb en Lluís era una gran ballarina:

«Ballar havia estat mitja vida fins que no vaig conèixer en Lluís; el seu pare tenia raó quan li deia, no deixis la dansa, rateta. I el seu pare tenia raó quan li deia, no deixis la dansa, rateta. I l'havia deixada.» (ROIG 1977: 84)

La sogra de la Sílvia, la Judit, també havia renunciat a moltes coses pel seu home, el Joan —de jove anava per a pianista però va tenir una malaltia i va haver de triar entre la seva carrera com a músic o casar-se, i es va enamorar d'en Joan— i, sobretot, pel seu fill amb Síndrome de Down, en Pere. Quan el seu fill es mor, ella decideix no tocar mai més el seu instrument preferit: el piano.

També a *L'hora violeta* el personatge de la Norma manté una conversa al respecte amb un enginyer:

«—Si t'entestes a parlar de tu, m'agradaria saber per què va deixar la carrera a la meitat.

—Per què ella va voler, oi? —l'enginyer demanava amb els ulls l'ajut de la seva dona.

—Sí, sí, és clar... Jo ho vaig decidir.

—Però una dona no podia ser una bona química i una bona esposa..., o no? No és que siguis tu l'opressor, sinó que t'han obligat a fer-ne.» (ROIG 1993: 229)

O també el personatge de l'Agnès a *L'hora violeta* el més clar exemple de dona sotmesa a un matrimoni totalment dominant i repressiu:

«Li semblava que tot valia la pena, haver abandonat la carrera, les dues hores que es passava a la guarderia treballant com una mula, deixant en Marc a la mare, sense temps per ocupar-se de l'Adrià. Es trobaven a les nits, rebentats de tanta feina. A penes si enraonaven, però aquells moments en què es preguntaven mútuament, què has fet avui?, li feien sentir-se feliç. Eren la recompensa.» (ROIG 1993: 54)

4.3. L'AUTORITAT

Aquest poder d'autoritat i aquesta dominació de l'home cap a la dona realment és molt usual que estigui relacionat amb un rol femení submís. Les dones passives, submises pensaven que l'home ideal havia de ser un home amb un caràcter molt fort, amb molt de temperament, que sabés controlar qualsevol tipus de situació. Les dones volen sentir-se protegides i acollides per un marit protector i dominant. Tenint en compte el perfil d'home que cercaven la majoria de les dones, apareix molt sovint la figura del pare en relació a la figura del marit. L'única referència de figura masculina que ha tengut la dona ha sigut la figura paterna. La figura del pare com a ésser autoritari, dominant, intel·ligent, treballador, capaç de mantenir a tota la família... és l'únic model que han pogut veure al llarg de l'adolescència. Per tant, no és d'estranyar que vulguin un home que els recordi el que elles han vist i han viscut. Ja no tan sols que el vulguin, sinó que, inevitablement, en moltes ocasions el seu home els recorda el seu pare, tant d'una manera positiva com negativa. En el cas de *Ramona*, *Adéu*:

«Veia entre ombres el rostre d'en Nito, i els ulls d'en Jordi i també els del pare. Per què el rostre del pare? Era el que agafava més relleu, cada vegada que la Mundeta aprenia a estimar. La galta, l'orella, els blens de cabell que ella entreveia a ulls clucs, s'alternaven, adés els de l'amant, adés els d'en Joan Claret.» (ROIG 1972: 80)

En *El temps de les cireres* el personatge de la Sílvia s'adona que un dels motius pels quals s'ha enamorat de Lluís és per la similitud al seu pare i també, en confiança amb la Natàlia, li conta que ja no veu l'home com un marit, sinó com un pare:

«La Sílvia s'enamorà d'en Lluís perquè era tan home com el seu pare, decidit i geniüt com ell. En Lluís li va dir dues o tres impertinències: "Les dones sou bledes, no serviu per a res". Però ho deia d'una manera que en quedà enamorada.» (ROIG 1977: 83)

«Saps Natalia, a tu t'ho puc dir perquè et tinc confiança, de vegades em sembla que en Lluís s'ha anat convertint en el meu pare, no sé si m'explico..., vull dir que no veig en Lluís com el meu home, sinó que el veig com el meu pare, saps què vull dir? em sembla que m'ha de renyar d'alguna malifeta, sobretot quan fem l'amor... » (ROIG 1977: 244)

4.4. INFERIORITAT I MARGINALITAT INTEL·LECTUAL.

A més, és molt comú dins aquests tipus de matrimonis que l'home, a causa de la seva superioritat establerta socialment durant milers d'anys, tracti la seva muller com un ésser inferior a ell, tant socialment com intel·lectualment. Arran de la relegació de la dona dins la llar i de la seva funció com a reproductora i cuidadora de la casa i dels infants, la seva formació intel·lectual, en molts de casos, ha sigut mínima. No només això, sinó també el fet de caracteritzar la dona com un ésser únicament emocional, mancat de qualsevol tipus de racionalitat i de pensament propi.

«L'home sap allò que la dona és i la dona ho arriba a saber perquè ho aprèn de la boca de l'home. L'home sap allò que és perquè ell mateix es diu a ell mateix que és. La dona sap allò que és perquè l'home li diu allò que ha de ser.» (CAPMANY 1966: 23)

Així exposava Capmany la marginalitat intel·lectual que sofria la dona en aquella època, i que en les obres de Montserrat Roig també és molt present. En el cas de les "mundetes" a *Ramona, Adéu*:

«En Joan em diu sempre que jo sóc una bleda i una beneita i que sort en tinc d'ell, que m'acomboia per la vida. En Joan és molt llest.» (ROIG 1972: 37)

«Has de conèixer el país, les mosses de casa bona sou unes ignorants. Només preocupades pels vostres problemes sentimentals, irracionals, us penseu que les coses d'aquest món ragen del cel, com un regal. No és culpa vostra, pobretes: us ho han donat tot fet.» (ROIG 1972: 171)

En el cas de Sílvia a *El temps de les cireres*:

«En Lluís no va fer cas a la Sílvia, la mirava com una nena, i més aviat li va dir dues o tres impertinències "Les dones sou bledes, no serviu per a res".» (ROIG 1977: 83)

On en el cas del personatge de Natàlia en *L'hora violeta* on, a diferència de la resta, ella és molt conscient d'aquesta problemàtica, i la critica:

«Els crítics diuen de mi que en sóc un dels millors retratistes. Ho diuen en masculí, perquè si ho possessin en femení no sé pas amb qui em podrien comparar.» (ROIG 1993:13)

4.4. LA DEPENDÈNCIA I LES PORS.

Aquesta marginalitat i subordinació provocada per la superioritat masculina que hem esmentat abans, en certs casos crea un sentiment de por a les mullers. Les dones, a causa de l'autoritat tant bruscament exercida pel marit senten un gran temor a les actituds que pot tenir el seu home envers elles i a represàlies que aquest pot prendre. En el cas de les "mundetes" veiem com la néta observa la situació de la seva mare:

«Ara només era una dona atuída davant l'autoritat del pare, una autoritat guanyada a base d'una llegenda d'home fort i d'una sòlida posició econòmica de la qual ningú de la família no coneixia els principis.» (ROIG 1972: 135)

«La Mundeta sospitava que la seva mare patia una por inexplicable vers el marit, com si entre tots dos existís un secret, un pacte de silenci. Ella només opinava en les qüestions d'ordre i netedat, per a dir si tal detall feia "pagès" o "ordinari" i per educar els fills dintre les estrictes normes de la coneguda urbanitat.» (ROIG 1972: 135)

«Vivia d'habitud aclaparada per la presència del marit. Li tenia por i no s'esforçava a amagar-la ni davant els fills. Semblava que hagués comès un pecat molt greu.» (ROIG 1972: 191)

En aquests dos darrers exemples podem veure clarament com la marginació intel·lectual i el temor de la dona envers el marit es donen a la vegada. En el cas del personatge de la Patrícia a *L'hora violeta* veim que no només té por del marit, sinó de tots els homes que ha conegut, excepte un, el seu amant:

«Jo era una bleada que acabava plorant. Però no deia res a ningú. [...] El pare i en Joan em feien por. Tots els homes me'n feien, de por. També me'n va fer l'Esteve. L'únic home que no me'n va fer mai, de por, és en Gonçal Rodés...» (ROIG 1993: 118)

Aquest temor que senten les dones cap als marits és una gran mostra de la submissió a què estan sotmeses i que, a la vegada, s'uneix amb una altra característica de les dones d'aquestes obres, la dependència. El rol d'home poderós que pren el marit dins la relació exigeix un model de dona que es pugui modelar per aconseguir fer d'ella una dona perfecta, i per a un home autoritari, una dona perfecta és una dona submissa i depenent. És inconcebible, per tant, que aquests dos conceptes esmentats no vagin agafats de la mà i en aquestes obres és molt visible. També és molt comú que juntament amb aquesta dependència, amb aquesta submissió i sobretot amb el temor d'algunes dones cap als seus homes, com hem vist abans, la figura femenina es converteix, en moltes ocasions, en una figura infantil, incompetent i inútil. El

cas més representatiu de tots aquests aspectes seria el personatge de l'Agnès a *L'hora violeta*:

«Quan va trobar en Jordi, quan en Jordi li va dir, t'estimo, ella li digué, no em deixis mai, no em deixis. Igual que la imatge de la mare agenollada davant de la porta del rebedor quan el seu home la va deixar.» (ROIG 1993: 32)

«Agnès has de fer la teva vida, depens massa de mi. No se'n sabia avenir. La seva vida era la d'en Jordi. Per què n'havia de triar una altra? La seva vida eren les curtes passejades que feren plegats pel Pirineu o els caps de setmana a Sitges, quan encara no havien nascut els nens.» (ROIG 1993: 35)

Fins i tot, quan el Jordi deixa a l'Agnès per tenir una relació amb la Natàlia i deixa la seva dona a càrrec dels nins i de la casa sense cap altre tipus d'ajuda, l'Agnès agraeix al marit que véngui de tant en tant a veure els fills i a fer-li companyia:

«Per què ho suportes, que en Jordi vingui cada diumenge a representar la comèdia de família feliç? Es que estic contenta que torni, replicava l'Agnès.» (ROIG 1993: 52)

També seria el cas de la Patrícia, que sabent que el seu home l'ha enganat amb un home, més concretament amb en Gonçal —amb el qual ella també havia tengut un *affaire*— segueix al seu costat, tot mantenint-ho en secret de cara a la resta de la societat.

El personatge de la Sílvia també té una marcada dependència cap al seu home Lluís, fins a tal punt que s'enorgulleix de perdre el seu llinatge i, fins i tot, el seu nom:

«Tot era nou i bonic i a ella li agradava d'anar a la plaça i dir "el meu marit" o que la portera la saludés amb un "bon dia, senyora Miralpeix" .» (ROIG 1972: 84)

En l'episodi en què la Natàlia avorta voluntàriament, la Sílvia és el personatge que està en tot moment al seu costat. La Natàlia fa prometre a la Sílvia que per favor no li digui res a ningú, que li guardi el secret però la Sílvia tenia tanta por que no tarda a contar-li al Lluís:

«M'ho promets, que no diràs res a en Lluís? [...] Però la Sílvia tenia molta por i ja havia avisat en Lluís.» (ROIG 1992: 195)

No és d'estranyar que aquesta dependència i aquesta por al marit desemboquin en una por a la soledat. Així com s'ha explicat abans que les dones són educades per aconseguir un marit i tenir fills, inevitablement aquesta

obsessió amaga una por que tenen la majoria de dones, el temor a quedar-se soles. En tenir la vida totalment dependent del marit, el sentiment que evoca la pèrdua d'aquest és considerat per moltes «una mort en vida». Pensem que han deixat tot allò que és avui dia considerat com a propi per endinsar-se en la vida marital i en la maternitat. Per tant, si el pilar fonamental que sustenta tota aquesta vida absolutament dependent desapareix, ens trobam amb dones que no saben com tornar a una vida individual i pròpia sense la necessitat de dependre d'algú ni d'estar sotmesa a cap tipus d'autoritat:

«La soledat, per un home, pot ser el primer esglai cap al poder i cap a l'art. Per a una dona és la buidor, la bogeria o el suïcidi. Escampades en milers de partícules, fetes a través dels homes, repartides entre els genis, què queda de nosaltres?» (ROIG 1993: 17)

3.5. LA FAMÍLIA.

La família tradicional durant l'època d'entreguerres ha esdevingut, si més no, un dels fonaments bàsics dins la societat. Com hem vist anteriorment, les dones havien estat criades i educades per a casar-se, tenir fills i així poder tenir una casa pròpia sustentada econòmicament per l'home. I podríem dir que la gran majoria de famílies estaven sustentades per un gran pilar totalment fonamental: la dona.

La dona s'encarregava primer d'atendre a l'home després de casats; més tard, s'encarregava de parir els fills i després, d'educar-los. Però no acabava aquí, sinó que a més de tenir cura dels fills i d'atendre totes les necessitats del marit, també havia de realitzar totes les tasques domèstiques diàriament, perquè, en la majoria dels casos, era la seva feina. Per tant, podem comprovar que sense la peça fonamental de la dona, el concepte de família s'esbucaria. Segons Mitchell: «la família és una fortalesa que el capitalisme necessita conservar, però que en realitat destrueix: la propietat privada i l'individualisme. La mare-mestressa de la casa n'és el guardià i representant, és una força retrògrada i conservadora.» (MITCHELL 1977: 191)

Per tant, podríem considerar que la família cada vegada té més connotacions negatives i el que fa és ocasionar un retrocés tant individual com del matrimoni. En l'època que tractam, la família seria més bé definida com un lloc de refugi on es trobava seguretat i tranquil·litat i que et permetia allunyar-te del que

passava de portes cap a fora. En paraules de Montserrat Roig: «La decadència dels rígids valors de la família tradicional i el retrocés del matrimoni catòlic, s'accentua amb la mort del dictador i l'adveniment de la democràcia.» (FRANCÉS 2012: 117) Però com molt bé aclareix ella, abans d'aquest fet ja es produïa aquesta decadència. És el cas, per exemple, de les “mundetes” a *Ramona, adéu*, o el cas de Judit, Sílvia o Agnès en *el Temps de les cireres* i en *L'hora violeta*.

En la majoria dels casos, trobam com la situació de la dona dins l'àmbit familiar està narrat i exemplificat per la figura de la filla. Tal com explica Charlon, la figura materna és observada des d'una perspectiva negativa per part de la filla i li serveix per no tornar a caure en els mateixos errors que el seu referent com a figura femenina.

En el cas de la família de les “mundetes”, veiem com Mundeta Claret parla de la seva mare amb un cert sentiment de tristesa en veure-la totalment sotmesa a la voluntat del marit i relegada exclusivament a la realització de les tasques domèstiques.

«Ara només era una dona atuïda davant l'autoritat del pare, una autoritat guanyada a base d'una llegenda d'home fort i d'una sòlida posició econòmica de la qual ningú de la família no coneixia els principis.» (ROIG 1972: 135)

Per desgràcia, en la majoria de casos la figura de la mare és aquesta. El d'una dona, com ja hem esmentat abans, totalment depenent de l'home, sense veu pròpia. A causa de la marginalitat intel·lectual a que estava sotmesa, la muller no opinava sobre cap tipus de tema ni sobre cap situació familiar. La majoria de vegades, l'home la tractava de bleada per xerrar de temes que ella no coneixia tant com ell i simplement podien opinar de temes relacionats amb la llar i amb l'educació i la cria dels fills.

«La Mundeta sospitava que la seva mare patia una por inexplicable vers el marit, com si entre tots dos existís un secret, un pacte de silenci. Ella només opinava en les qüestions d'ordre i netedat, per a dir si tal detall feia “pagès” o “ordinari” i per educar els fills dintre les estrictes normes de la coneguda urbanitat.» (ROIG 1972: 135)

En *L'hora violeta* ens narra la història d'una de les famílies amb més diferències i problemàtiques que Roig ha contat fins aleshores, la família Miralpeix. Aquesta família està formada per: Judit i Joan —un matrimoni bastant adient en comparació amb la resta de matrimonis presents a l'obra—, els seus fills Lluís,

Pere i Natàlia. El cas de la Natàlia i la relació amb la seva mare és un dels més representatius de *L'hora violeta* perquè majoritàriament, la narració de l'obra gira entorn a la història de la Judit i els que té al seu voltant. La Natàlia ja en *El temps de les cireres* ens parla del seu exili a Anglaterra i la seva tornada a Barcelona després de cinc anys. Podríem pensar, per la narració dels fets, que aquest exili fou la conseqüència de la relació amb la seva mare i la seva posterior mort. Precisament, per com comença la següent obra *L'hora violeta* en què la Natàlia, en les primeres pàgines del llibre, li demana a la Norma que reconstrueixi la història de la Kati i la Judit. De fet, li demana a ella perquè la Natàlia anteriorment ja va intentar escriure aquesta història però no va poder, a causa de la quantitat de contradiccions que li esdevenien:

«Potser ho faria si la meva mare fos viva, escriure sobre ella podria ser un intent de reconciliació "real". Però, a què treu cap escriure sobre la mamà, reescriure-la més ben dit, si ja és morta? M'adono que em contradic, això és el que precisament et demano a tu, Norma.» (ROIG 1993: 15)

A partir d'aquest fet es podria suposar un intent de reconciliació amb el passat, però sobretot amb la seva mare.

«Mentre la meva mare vivia, jo l'odiava. Tampoc no sé si era odi, el que sentia per ella. Més aviat em feia nosa. Em feia nosa el seu passat, el seu fracàs com a mare. No la volia a casa. Va viure molts anys com una morta, fins i tot abans de ferir-se.»(ROIG 1993: 16)

És precisament en la seva estància a Anglaterra on assumeix la mort de la seva mare:

«Un bon dia, a Anglaterra, vaig adonar-me que havia mort. Havien passat dos anys, de la seva mort, Em vaig dir: té, la teva mare és morta. [...] Crec que em va passar com aquells marits que no saben estimar l'esposa fins que aquesta no és morta.»(ROIG 1993: 16)

Després d'aquesta declaració d'intencions, ens apareix narrada la història materno-filial d'aquests dos personatges. Veiem com la relació de Judit amb la seva única filla no era gens positiva. De fet, Natàlia sempre tracta amb molt de menyspreu la mare, en part, per la seva predilecció per Pere, el fill amb Síndrome de Down. Des del moment en què neix Pere, Judit deixa absolutament la seva vida i, també, deixa de banda la resta dels seus fills per dedicar-se en cos i ànima a tenir cura d'aquest. Per tant, no és d'estranyar que la resta de fills tinguin una visió negativa de la mare:

«La Natàlia i ella no parlen gaire, la Judit s'adona que la seva filla no en vol saber res, de les feines de la casa. [...] Alguna vegada, no sap per què, se sent menystinguda quan la Natàlia afirma que no es casarà mai. I que no tindrà fills. Sembla com si la filla, l'acusés, potser de la seva covardia? Què sap, ella! La Judit s'ha casat i ha tingut fills. "La Judit estima en Joan. I també estimà com una boja el darrer fill, en Pere..."» (ROIG 1993: 99)

«La Natàlia m'ha dit avui, per a tu només existeix en Pere, és el teu únic fill.» (ROIG 1993: 103)

Fins i tot, en el moment en què la Judit mor, poc després de la mort del seu fill Pere, la Natàlia mostra una actitud rancorosa i negativa com a dona que ha tengut de referència i de model tota la vida. Arriba a tal punt el seu rebuig i el seu sentiment de menyspreu que decideix no anar al funeral:

«La Natàlia sembla més feta de terra i de sang que la seva mare, sempre escabellada. [...] Perduda, sí, perduda per aquests mons de Déu, sense ser prou bona per venir a l'enterrament de la seva mare...» (ROIG 1993: 115)

De fet, la Judit s'adona perfectament del sentiment que té la Natàlia cap a ella, és per això, que en moltes ocasions es compara amb la seva pròpia filla quan veu que és molt diferent al que era la Judit de jove. Aquesta preocupació per la seva filla va unida a la frustració que li causa la indiferència d'aquesta:

«Alguna vegada, no sap per què, se sent menystinguda quan la Natàlia afirma que no es casarà mai. I que no tindrà fills. Sembla com si la filla l'acusés, potser de la seva covardia? Què sap ella!⁹ La Judit s'ha casat i ha tingut fills. La Judit estima en Joan. I també estimà com una boja el darrer fill, en Pere...» (ROIG 1993: 99)

Tal vegada aquest ressentiment, aquesta frustració per l'actitud de la filla ve donada pel passat de la Judit. Recordem, que abans de quedar-se embarassada i molt abans de casar-se, la Judit va tenir una malaltia molt forta i va deixar de fer el que més l'apassionava:

«La Judit tenia tretze anys. Diuen que anava per concertista si no hagués estat la malaltia. Perquè la Judit, de molt jove, abans de casar-se amb el meu germà, va haver d'allitar-se. [...] Diuen que li van dir, miri, vostè, no s'enamori mai, perquè no podrà fer tot, o el piano o casar-se. I la Judit es va enamorar del meu germà Joan...» (ROIG 1993: 113)

En aquests exemples esmentats es veu clarament la posició que pren la filla respecte l'actitud de la mare, però en el cas del fill Lluís, és la pròpia Judit que pren una actitud d'allunyament i fins i tot de menyspreu:

---

⁹ En aquesta darrera declaració es veu clarament que no són unes paraules tretes directament de la Judit sinó que segurament són de la Norma, que aprofita per fer incisos a mesura que narra les històries. Al jugar amb la primera i la tercera persona, és certament dubtós saber si és real o forma part d'una exageració.

«I la Judit no li feia cas, no li agradava el seu fill. Pitjor encara: no se l'estimava.» (ROIG 1993: 107)

Una altra família que cal esmentar és la formada pel matrimoni d'Agnès i Jordi. La situació d'aquest matrimoni no és molt diferent a la de la resta. Jordi i Agnès s'enamoren, decideixen casar-se i tenir fills. Després d'aquest enamorament i del naixement de dos fills barons, Jordi coneix la Natàlia i manté una relació amorosa amb ella. L'Agnès té coneixement d'aquest fet, però, tot i això, a causa de la seva gran dependència cap al marit i per l'estima que li té, decideix no deixar el matrimoni i seguir endavant, tot mantenint l'esperança que algun dia ell torni a casa dient-li que no ha deixat d'estimar-la i que vol tornar a formar la família que eren abans. Tal vegada és més fàcil entendre la reacció de l'Agnès si tenim en compte que tenia com a figura de referència una dona que, quan el marit li comunicava que se n'anava de casa perquè s'havia enamorat d'una altra dona, s'agenollava davant ell suplicant-li que no la deixés.

Dit això, no és d'estranyar que l'Agnès, en repetir-se la història, actués d'una forma similar i, fins i tot, que estigués contenta en veure el seu home anar-hi un pic a la setmana:

«Cada diumenge apareixia en Jordi i jugava amb els nens. Quan en Jordi li havia dit, ja no estic enamorat de tu, saps, però em sembla que encara t'estimo, l'Agnès només va saber dir-li, aquí sempre serà ca teva.» (ROIG 1993: 51)

La Norma, amiga de l'Agnès que representa un personatge totalment antagònic als personatges de la Judit o l'Agnès vists fins ara, intenta fer veure a l'Agnès que l'actitud que està tenint respecte al seu marit i als seus fills no és l'adequada:

«Per què ho soportes, que vingui cada diumenge a representar la comèdia de família feliç? És que estic contenta que torni, replicava l'Agnès. Els fills són de la dona, deia la Norma. » (ROIG 1993: 52)

4.6. LA MATERNITAT I L'AVORTAMENT.

En la majoria dels aspectes relacionats amb les dones dins el matrimoni, hi ha un fet indispensable i fonamental per a la reafirmació del casament: la maternitat.

Tal com hem pogut observar, la dona no era apta per a la realització de qualsevol tipus de treball que no fos el manteniment de la llar, suposadament per una mancança física. Però hi ha un altre factor molt influent, la maternitat, que en la majoria dels casos obliga a deixar de treballar per estar al càrrec dels infants, de la seva alimentació i cura. En aquesta època es tenia la imatge de la dona com a un ésser únicament útil per a la procreació. La naturalesa de la dona era servir el marit amb molts d'infants perquè així era l'única manera de garantir una descendència legítima. Aquesta funció biològica de la dona és tan universal que les dones ja tenen assumit aquest rol dins la societat i l'objectiu principal que tenen, després d'aconseguir un marit, és donar-li molts de fills. Ara bé, aquí ens remet inevitablement al paper de la dona dins la família. La dona casada dins la família, segons Mitchell, és una figura que participa de tres estructures: la reproducció, la sexualitat i la socialització dels fills. Aquestes eren les úniques funcions de la dona des del seu casament fins a la mort. Tot i això, podem creure que almenys dins els seus àmbits són lliures i tenen un gran poder de decisió, però tampoc és així: «No eren mestresses d'una gran part de llurs vides. No tenien elecció sobre si o com infantarien els fills; llur existència estava essencialment subjecta a processos biològics que queien fora de llur control.» (MITCHELL 1977: 126-127)

Les dones són considerades com a objectes, com el mitjà pel qual es poden obtenir nous descendents i així la figura de l'home pot tenir una gran descendència. Aquesta descendència també no escapa de la concepció de la figura patriarcal perquè, inevitablement, el fill és una conseqüència de la supressió de l'autonomia de la mare. Hem de tenir en compte que la figura paterna no és la que s'encarrega de l'educació dels fills i molt menys del manteniment de la casa, com hem pogut comprovar. L'home era el que anava a treballar i duia els diners a casa; en canvi, la mare sense cap tipus de poder adquisitiu propi, era la que s'encarregava de tot el que havia de fer una dona.

Així trobam exemples tan clars com els de les dues primeres generacions de les "Mundetes" en què inevitablement, i sense prendre molta atenció a la seva voluntat, varen tenir descendència. De fet, en el cas de la Mundeta Jover, veiem com després de tenir la seva filla té un sentiment, en certa manera, depressiu:

«D'ençà que ha nascut, em noto desficiada, amb cap ganes de veure ningú. Ni

de passejar ni d'anar al teatre. [...] Penso que sóc massa gran per tenir una filla. Es com si ella m'hagués robat un bon doll de la meva sang, m'hagués deixat buida per dintre. No sé si l'estimo, la nena.» (ROIG 1972: 218)

Aquest sentiment de rebuig cap al nounat no és estrany quan la majoria de les dones no es queden embarassades per voluntat pròpia, sinó per obligació. La societat tradicional fomenta la maternitat com *el que ha de fer* una dona, com un requisit indispensable en tots els matrimonis i, de fet, algunes dones, a les quals el matrimoni no va gaire bé, decideixen tenir fills per aconseguir, d'alguna manera, que el seu home no les deixi.

També apareix reiteradament el menyspreu per part de la mare cap a l'infant si aquest és una femella. Així com la dona sap perfectament quina és la seva situació dins la societat en què viuen: el darrer que una mare vol és tenir una filla, perquè inevitablement haurà de viure la vida que ha viscut la mare i les seves avantpassades com a dones oprimides. És el cas de la Mundeta Jover, la primera de les tres generacions de *Ramona, adéu*:

«Posar-li Ramona! [...] A mi em sembla un nom de poble, per a dones desgraciades. Si haguéssim tingut un nen... Un home és lliure, pot triar el seu camí. Una dona no hi té res a fer, al món.» (ROIG 1972: 218)

En referència a aquest mateix personatge, veiem com al principi de la seva història se'ns narra un esdeveniment que tindrà un canvi substancial en la protagonista de la narració, que és el fet de sofrir un avortament natural:

«Em va dir que el que em passava és que havia perdut un fill. Després em va renyar, perquè una dona amb seny no fa ximpleries a la muntanya.[...] M'havia agafat una tristesa molt gran, perquè jo em creia que les criatures naixien del melic i resulta que també surten per baix.» (ROIG 1972: 111)

Podem veure com el fet de la maternitat era un tema que les dones no coneixien gaire, l'única cosa que sabien al respecte era que havien de tenir quants més fills millor. No sabien exactament com comportar-se durant l'embaràs ni tampoc com seria el part. En el cas d'aquest personatge sofreix un avortament per voler tornar durant uns instants a la infància, quan corria amunt i avall per la muntanya junt amb el seu marit.

El cas de la maternitat de la mare de la Sílvia, la Mundeta Ventura¹⁰, la segona generació de *Ramona, adéu*, és molt similar al de la seva mare, que hem esmentat unes línies més a dalt. Només volia tenir nens i al final en va tenir només un, junt amb quatre ninetes:

«La mare de la Sílvia no volia tenir nenes i en va tenir tres, i no en volia perquè deia que les dones eren bledes i que els homes tenien més sort, a la vida.» (ROIG 1977: 86)

En el cas de la Judit, per exemple, a *El temps de les cireres*: el seu matrimoni és un dels més positius en comparació amb la resta, però, quant a la seva maternitat i a la relació amb els fills, és una situació més conflictiva. Ella mateixa no tenia cap tipus d'interès a ser mare. Així és que les relacions amb els fills, ja adults, no és del tot bona i ella, com a mare, amb el naixement del fill amb una minusvàlua psíquica només viu per a ell. Anteriorment hem vist com el menyspreu cap al seu fill Lluís és molt notable fins a tal punt de qüestionar-se si realment l'estima, igual que amb la filla Natàlia:

«La Judit, que no tenia gaire vocació de mare, s'havia llançat a estimar en Pere, el fill mongòlic, qui sap si per un secret sentiment de culpa, i havia abandonat els altres dos fills, la Natàlia i en Lluís.» (ROIG 1977:

Un altre exemple de la maternitat és el cas de l'Agnès, la dona d'en Jordi a *L'hora violeta*. L'embaràs de l'Agnès és narrat per la Norma, l'escriptora i narradora de la majoria dels esdeveniments d'aquesta obra:

«Es mirava al mirall i hi veia un monstre, una deformitat que no sabia si s'agradava o es rebutjava. [...] Li diran que l'ha d'estimar. I és cert, l'Agnès l'estimarà.» (ROIG 1993: 39)

Així, al llarg de la història, veiem com l'Agnès és una dona molt dependent del seu marit, en Jordi, però que, quan aquest decideix deixar-la tota sola a càrrec dels seus dos fills i de la casa per anar-se'n amb la Natàlia, ella aconsegueix tirar cap endavant. De fet, després de la separació temporal amb el marit, accepta que, de tant en tant, vagi a veure els fills i, en conseqüència, a ella també, i això ja la fa feliç. En una conversa amb la Norma:

«L'Agnès se sentia contenta quan tornava en Jordi i li demanava per veure els fills... Els fills són de la dona, deia la Norma.» (ROIG 1993: 52)

---

10 La Mundeta Ventura casada amb Joan Claret és la segona generació que apareix relatada en la primera de les tres obres a comentar de Roig, *Ramona, adéu*. Aquest personatge va tenir quatre fills, tres d'ells, dones: la Mundeta Claret, la Sílvia i la Gèlia. Totes elles, menys la primera que ens parla més detalladament a *Ramona, adéu*, apareixen, cada una amb la seva història personal, a l'obra *L'hora violeta*.

El personatge de la Norma i el personatge de la Kati són dues dones que, en el transcurs de les històries narrades, no es queden embarassades. La Kati perquè té molt present la seva condició de dona lliure, que no es vol casar ni tenir fills —per això la majoria de les dones que tractam en aquest estudi com a “lliures” solen estar emparellades amb homes casats, tal vegada per una qüestió de més llibertat i un intent de no caure en la dependència comuna a la majoria dels matrimonis que coneixen—.

El cas de la Norma és en certa manera diferent al de la Kati i també és bastant diferent al pensament de la Natàlia en referència a tenir fills o no:

«Natàlia: És una vergonya, avui, tenir fills.

Norma: Però s'aprèn tant amb ells! Per què renunciar-hi!

Natàlia: Això és una nova mística feminista.» (ROIG 1993: 38)

En canvi, la Natàlia sap molt bé del que parla. En l'obra *El temps de les cireres* ens relata que va quedar-se embarassada i que no volia tenir el fill, volia avortar. Va anar a un ginecòleg, el més progressista de Barcelona, per demanar-li quins tipus de mètodes hi havia per a la interrupció de l'embaràs, però el metge no li va poder donar cap tipus de solució immediata perquè en aquella època l'avortament era il·legal. Tot i això, la Natàlia va aconseguir la direcció d'una casa on, finalment, va aconseguir perdre el fill.

A més d'això, amb el Jordi va tenir un altre episodi paregut. Va quedar-se embarassada d'ell i en Jordi li va dir que no volia fills. Així, varen anar a un ginecòleg i els va dir que podien anar a Londres a avortar. Varen anar a Londres perquè avortés i, a més, li varen fer una laparoscòpia perquè no tengués més fills.

«Tots dos havíem decidit que, de la nostra unió, no en naixeria cap fill, que la nostra relació era profunda i mental, que els fills eren les nostres obres, les meves fotografies, la teva militància, que això ja ens omplia, oi, Jordi?

Però tu te'n vas, Jordi, te'n vas, i la meva promesa acaba en mi, en mi.» (ROIG 1993: 82)

Amb aquests dos exemples dels personatges de la Norma i de la Natàlia, és inevitable la comparació sobre la maternitat entre Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig. He extret una part d'una entrevista entre aquestes dues escriptores i grans amigues parlant del tema de la maternitat i els seus diferents punts de vista respecte la seva època:

M. A. C.: Però et vull fer una altra pregunta. Montserrat, tu deies que m'admiraves molt, però jo, a la gent de la vostra generació, us admiro per una altra cosa: que de seguida

vau decidir de convertir-vos en mares, per tenir fills. Perquè, el teu primer fill: quants anys tenies quan el vas posar al món?

M. R.: *Gairebé vint-i-quatre. Després n'he tingut un altre. En tinc dos.*

M. A. C.: *Tu vas veure't de seguida en el paper de mare?*

M. R.: *És que per mi no era un paper.*

M. A. C.: *Però no era una necessitat que senties?*

M. R.: *Era una necessitat, sí.*

M. A. C.: *Ho senties des de dintre?*

M. R.: *Era una necessitat. I no volia haver d'escollir entre ser mare o escriptora. Volia ser totes dues coses.*

M. A. C.: *Això sí que és característic de la teva generació de dones, veus?*

M. R.: *Jo no volia elegir. En aquella època em vaig enrabiar amb la Simone de Beauvoir quan, en un moment de les seves memòries, diu: «Jo vull ser escriptora i els meus fills són les meves obres.» Jo no veia aquesta separació. Jo crec que una cosa són els fills i una altra cosa són les obres. I hi ha una diferència molt important: una obra, la pots llençar a les escombraries i un fill, no! Si no t'agrada un fill, l'has d'aguantar tota la vida. Jo no volia elegir, doncs, entre l'una cosa i l'altra, sinó que creia que ho podia fer tot. Evidentment, pagues un preu. És molt més difícil tot. Però no en vaig dubtar.*

[...]

M. A. C.: *Però insisteixo en el tema de la maternitat i l'emancipació de la dona. Crec que vosaltres heu fet una opció molt clara... Per mi va ser molt clar en un moment determinat, que decideixo que no tindrè mai cap fill; trenco aquesta possibilitat...*

M. R.: *Perquè tu veies que no era possible...*

M. A. C.: *Perquè jo veia que no era possible, però en fi, potser també tu vas trobar un amor convincent i et vas casar i les coses et van anar per un camí normal; però jo, com que això no ho veia possible...*

M. R.: *Però, que et sap greu?*

M. A. C.: *No i sí, totes dues coses, no i sí. No em sap greu en la mesura que crec que no m'he equivocat per a la meua vida... Però sí que de vegades penso, mira, em fa enveja la Montserrat Roig, ara té dos "pimpollos", que ja deuen ser unes personetes grans...*

En aquesta entrevista podem veure com M. Aurèlia Capmany té una certa nostàlgia de la seva joventut i de la seva decisió sobre la maternitat. En el seu cas, molt similar al de la Natàlia en les obres de Roig, decideix no tenir fills per a poder dedicar-se plenament a la seva vida professional. En la seva maduresa com a dona, mirant el passat, dóna a entendre que tal vegada, si pogués tornar enrere, hauria intentat compaginar la seva professió com a escriptora i la vida com a mare. En l'època en què va viure Capmany hem de tenir en compte que la majoria de dones desgraciadament havien de triar entre casar-se i tenir fills o dedicar-se exclusivament a la seva professió dins l'àmbit laboral. Tal com esmenta Roig, des d'un punt de vista negatiu, Simone de Beauvoir va renunciar a desenvolupar-se com a dona en la maternitat pel fet de poder ser filòsofa i escriptora. És el cas de la Natàlia, que viu per a la fotografia i ella mateixa

tracta les seves obres com a fills seus, com hem pogut veure anteriorment amb una conversa amb en Jordi. Capmany en els darrers anys de la seva vida mira el món amb altres ulls i té certa enveja de la Montserrat Roig perquè, tal com la Norma, va prendre la decisió de no renunciar a la maternitat a causa de la seva professió, ja que ens trobam amb una Roig que és a la vegada escriptora i mare de dos fills. Tal com apareix en l'obra de Francès, Roig parla molt clarament de la concepció tradicional de la maternitat com a obligació i també ho relaciona amb la concepció catòlica de la figura de la dona com a figura únicament creadora:

«És la maternidad un poder? Creo que las mujeres tenemos solo el poder de nuestra función natural y que la “maternidad” vista como valor abstracto, es algo a compartir con los hombres, si ellos son capaces de ir en contra de su propio poder. Las virtudes tradicionalmente consideradas “femeninas”, como la abnegación, la ternura o generosidad, son virtudes del ser humano en general. Lo que pasa es que las mujeres hemos tenido más tiempo para experimentarlas y para pulirlas.» (FRANCÈS 2012: 102)

Roig atribueix en certa manera gran part de culpa de la concepció de la figura de la dona com un objecte reproductor a la religió catòlica, més concretament, al mite bíblic d'Eva. La creació del mite segons el qual la dona únicament ha de perpetuar l'espècie ha influït molt a la resta de societats que han vingut després i, encara avui dia dins la religió cristiana, aquest mite segueix vigent.

5. SEGONA PART: LES DONES LLIURES

5.1 LA RECERCA DE LA LLIBERTAT

Els moviments feministes varen crear tota una ideologia totalment contrària a la figura del matrimoni i de la maternitat, que havia vehiculat el radicalisme conservador. Ràpidament, en contradicció a la mística femenina, les dones lluitaren molt fermament per la llibertat de poder decidir si volien o no ser mares i que aquest fet deixés de ser una obligació per a la dona. No és d'estranyar, per tant, que moltes dones afins a aquests nous moviments i a aquesta ideologia moderna totalment transgressora decidissin deixar de banda la maternitat, bé per elecció pròpia o bé per impossibilitat a l'hora de compaginar la vida professional amb la vida privada. El cas de la Norma, com ja hem esmentat, és el d'una dona amb uns ideals molt fermes i que té molt clar que vol ser una dona totalment independent i lliure:

«La Norma no vol renunciar a res. Ni al món dels homes, ni a ser plenament dona. Vol estar a tot arreu.[...] Vol viure l'amor d'amant i de mare d'una manera absoluta, vol ser una artista.» (ROIG 1993: 36)

I així és: la Norma és una dona que no vol renunciar a la seva professió d'escriptora per tenir fills ni a la inversa. I tampoc no vol renunciar als homes i a les seves experiències amoroses. És una dona que no només es separa del marit, sinó també del l'amant per anar amb el que ella considera l'amor de la seva vida, l'Alfred, un home casat. Aquesta concepció de l'amant és molt recurrent en la majoria dels personatges de les obres de Montserrat Roig i, inevitablement, amaga dos aspectes molt comuns dins totes les relacions amoroses, la insatisfacció sexual i l' enamorament furtiu i voluntari.

La concepció de "família" que hem exemplificat unes pàgines abans era l'exemple general per a la majoria de les famílies de l'època, no només a Catalunya, sinó que a tot arreu. I arribats a aquest punt, és on es trenca amb la tradició.

En aquesta qüestió, i en moltes d'altres que veurem més endavant, és on comença l'escissió entre una mentalitat patriarcal tradicional i una mentalitat totalment innovadora, en què la dona comença a cobrar sentit en la societat.

La idea de rompre amb el concepte que es té fins aleshores de "família" permet

que la dona pugui aconseguir la llibertat i pugui començar a realitzar-se com a persona. Hem de tenir molt present que, segons alguns filòsofs socialistes — més endavant recolzats i ampliat per les teories feministes— el primer condicionant per a la relegació de la dona únicament a un àmbit domèstic és, com ja hem pogut comprovar anteriorment, el matrimoni. Segons Engels «La primera desigualtat de classe coincideix amb el desenvolupament de l'antagonisme entre home i dona en el matrimoni». (MITCHELL 1977: 92) Aquesta concepció es relaciona amb la monogàmia i la fidelitat, però el més important a remarcar des del meu punt de vista és el concepte de la família com a propietat privada. És a dir, la dona deixa de poder servir la societat per a únicament esdevenir servidora del marit i, per tant, per estar restringida a l'àmbit domèstic. Així, uns dels fets de la subordinació femenina seria l'opressió que pateix per part de la família patriarcal per tal d' impedir l'accés al treball:

[...] «l'emancipació de les dones i llur igualtat amb els homes són impossibles i així seran mentre i tant les dones estiguin excloses del treball socialment productiu i restringides al treball de la casa, que és privat. L'emancipació de les dones esdevé possible només quan les dones tenen manera de prendre part en la producció a escala àmplia i social...» (MITCHELL 1977: 92).¹¹

L'aparició d'aquests nous pensaments arreu d'Europa varen acabar arrelant dins la societat catalana i no és estrany, per tant, trobar-hi dins l'obra de Montserrat Roig moltes referències, tot tenint en compte que gran part de les tres obres que estudiam està ambientada al voltant dels anys seixanta i endavant. Arran d'aquests nous pensaments apareix un canvi molt brusc de manera de pensar i d'actuar. La influència de filòsofs i escriptors com Marx, Engels i Beauvoir capgira de dalt a baix la idea de societat que es tenia fins al moment i postulen tota una sèrie de teories al respecte, com l'esmentada anteriorment, que tendrà com a conseqüència l'aparició d'una nova generació que defensa els drets humans, la lluita per les llibertats i, també, la lluita per l'alliberament de la dona de l'opressió en què es troba sotmesa. L'aparició del

---

¹¹ L'aparició de les teories feministes radicals s'oposen totalment a la concepció de l'opressió femenina per part de la societat capitalista i la seva incapacitació dins el món laboral per atribuir, únicament, el pes de l'opressió a la figura de l'home. M'agradaria optar per un punt de vista que uneixi ambdues postures i no centrar-me només en una d'elles, perquè crec que és fonamental la coneixença tant d'una com de l'altra per a poder entendre els temes que es tractaran a continuació amb absoluta claredat. El més important en aquest estudi és l'exemplificació d'una consciència oprimida i una situació de subordinació, en referència a la figura femenina, en tots els àmbits referents a les relacions entre el sexe masculí i el sexe femení.

moviment socialista en defensa de la classe obrera i en relació a la situació de la dona i més tard la gran aportació de l'obra *El segon sexe* de Simone de Beauvoir uneixen les dones en un món de revolta i de lluita. Els anys seixanta són uns anys de canvi tant a la Catalunya real com dins les novel·les de Roig. Apareixen narrades les revoltes estudiantils dels darrers anys de la dictadura franquista que marquen un abans i un després en alguns personatges de Roig com és el cas de la Mundeta Claret. Però no només els esdeveniments que estan duent-se a terme per tot el país són els predecessors d'un nou canvi de mentalitat, sinó que també s'ha de tenir molt present com la guerra i la postguerra han fet de la societat un organisme molt dèbil i pobre. Així ho explicava l'àvia de Mundeta Claret a *Ramona*, *adéu*:

«...la guerra, que tota la vida ens durarà el seu record, tota la vida ens burxarà com un corc, a nosaltres i als nostres fills, i qui sap si als nostres néts. [...] I passaran molts, d'anys, abans que la gent d'aquest país ho obli. Perquè hem rebut molt de mal, i les penes es queden molt dintre...» (ROIG 1977:60)

5.2. CONFLICTE ENTRE LLIBERTAT I DEPENDÈNCIA.

Aquests antecedents creen una gran sèrie de conflictes a la nova generació que està formant-se i la gran majoria d'aspectes relacionats amb els personatges femenins de Montserrat Roig viuen contínuament contradiccions entre així com volen viure la seva vida com a dona i com la societat i la tradició volen que una dona visqui la vida. Un dels exemples més importants dins les tres obres de Roig, i que serà un dels determinants de la ideologia que presenten els personatges femenins, és aquest conflicte interior esmentat. Per una part, la lluita individual de les dones que tenen ja certa consciència sobre el feminisme i la lluita per l'alliberament de la dona i, per una altra, la tradició patriarcal en què han viscut durant tota la seva vida i l'educació que han rebut per part de les escoles i sobretot per part de les dones de la família, on les mares i les padrines no tenien coneixença d'un altre tipus d'educació al respecte.

El conflicte interior d'una dona lluitadora, d'una dona independent que defensa la llibertat de la dona, els seus drets i les seves necessitats enfront de la visió social del que suposadament *ha de fer* una dona, de la seva funció dins una

societat patriarcal, de la seva incapacitat per dur a terme una vida com a militant política i una vida marital a càrrec de les tasques domèstiques de la llar i dels fills.

A les obres de Montserrat Roig aquest tema apareix molt freqüentment en la vida de les figures femenines relatades. Per una part, tenim la figura de la dona revolucionària, activa, compromesa amb la societat i amb l'alliberament de la dona. Una figura femenina independent, reivindicativa que lluita contínuament pels seus propis drets i que no es deixa doblegar. Trobam personatges femenins amb una gran càrrega política com, per exemple, Mundeta Claret, que en començar els seus estudis universitaris, entra en contacte amb la vida política que duen els seus companys d'universitat i comença a endinsar-se en el món de les reivindicacions i de les lluites antifranquistes gràcies a l'aparició del personatge masculí de Jordi Soteres —que també apareixerà a *L'hora violeta*, com l'amant de la Natàlia—. Roig declara que va haver de crear aquest personatge per poder tractar temes *importants* com la política, una mena de super-ego masculí que li fa de representant del «mundo de fuera» (FRANCÈS 2012: 99). La necessitat de plasmar aquests personatges masculins involucrats, la gran majoria d'ells, en l'àmbit polític antifranquista i comunista propicia la creació i el desenvolupament dels personatges femenins dins la política.

En el cas de la néta de les “Mundetes” hi ha una gran diferència en relació a les dues generacions anteriors i ella és una beneficiària d'aquest fet. En una conversa amb la seva padrina, aquesta li diu:

«...tu no has viscut la meva època, allò sí que era terrible. Tot el dia amb la mamà, fent comèdia. Nosaltres, les dones, a callar. Però ara! Si feu el que voleu! —exclamà la vella—» (ROIG 1972: 207)

I, d'aquest fet, Mundeta Claret se n'aprofita i decideix apostar per la seva llibertat com a dona a diferència del camí que havien elegit tant la padrina com la mare. Però inevitablement es troba amb el conflicte del qual hem parlat abans: a l'arribada a la universitat es troba amb un ambient majoritàriament d'esquerres, antifranquista, on es parla de l'alliberament de la classe obrera i amb uns ideals i uns objectius molt fermes. En contraposició, es troba amb el seu món en arribar a casa: una ideologia repressora, filla d'un franquista i d'una dona absolutament submissa i subordinada al marit. Aquest conflicte interior

desborda tant la protagonista d'aquest relat que, després d'una sèrie d'esdeveniments que tractarem més endavant, ja no és la mateixa que Roig ens explicava a les primeres pàgines de *Ramona, adéu*, és una dona totalment renovada.

Tot i que, finalment, Mundeta Claret esdevé una dona lliure i renovada, durant el transcurs de la novel·la no és així. I no és així per un sol motiu, el personatge d'en Jordi.

Trobam una Mundeta que vol trencar amb tota la tradició repressora familiar, que vol formar-se, vol anar a la universitat per poder ser una dona lliure i no dependre de cap home, per poder aconseguir un treball digne que no sigui fer les tasques domèstiques i criar dels fills... En definitiva, poder ser una dona completament lliure i plena. I, en contradicció, ens trobam una al·lota que s'enamora d'un company d'universitat, en Jordi Soteres, i que en enamorar-se perdudament d'ell, renega de la pròpia identitat com a dona i com a figura lliure i independent que tant desitjava. Ella mateixa parla del seu enamorament i s'adona de la seva postura submissa:

«Potser el que m'agrada més d'en Jordi és que m'assenyali el camí, que em porti. Una manera molt digna de ser anul·lada.» (ROIG 1972: 93)

No només s'adona de la postura subordinada que pren quan coneix en Jordi, sinó també en el transcurs de la seva relació com amants:

«Sabia que aquelles relacions no li havien proporcionat cap tendresa, cap llarga nit d'amor, cap plenitud. Tenia la certesa que, fracàs darrera fracàs, s'havien necessitat l'un a l'altre i, lligats per la seva impotència, assajaven contínuament la definitiva destrucció.» (ROIG 1972: 69)

Ens trobam amb un personatge que, per una banda, vol ser absolutament independent i lliure però a la vegada, quan s'enamora, tot el seu món s'esbuca i gira al voltant el seu enamorat. Aquesta contradicció entre llibertat i dependència emocional de la dona enamorada veurem que és molt comuna en la majoria dels personatges de les tres obres.

Un altre personatge femení molt rellevant, tot i que no és cap de les protagonistes, és la Kati. Ja apareix a l'obra de *Ramona, adéu* com una dona totalment diferent a les del seu voltant, com la Mundeta Ventura, la tia Sixta o la tia Patrícia. Cada una d'elles representen el prototipus de dona tradicional; en canvi, la Kati és totalment diferent. Aquesta qualitat diferenciadora de la resta fa

que la resta de les dones del seu entorn no arribin a comprendre la seva visió del món i sigui, per moltes, criticada i mal vista:

«Que pesada, la Kati.[...] Les altres dones malparlaven de la Kati, però la convidaven als seus berenars i a les seves festes perquè estava al corrent del *monde*. Tot Valldoreix criticava que sovintegés sola el Casino i, més encara, les seves descarades tendències vers l'altre sexe.» (ROIG 1972: 102)

No és fins a *El temps de les cireres* i sobretot a *L'hora violeta* on s'aprofundeix en aquest personatge i ens narra la seva història. Roig mostra amb aquest personatge, que no només el canvi de mentalitat del qual parlàvem abans es dóna a les noves generacions de després de la guerra i en els últims anys de la dictadura, sinó que abans de tots aquests fets, ja hi havia dones que tenien uns altres objectius en la seva vida. La Kati és un personatge que des del primer moment es representa com una dona l'absoluta prioritat de la qual és ser lliure i no dependre de cap home. Afortunadament el pare tenia molts diners i molts terrenys i va poder deixar-li una bona herència:

«La Kati va decidir que la vida era d'ella, només d'ella, i que calia aprofitar-se'n. [...] La Kati és independent perquè no necessita la fortuna de cap home, feia la Judit...» (ROIG 1977: 220)

«La Kati deia sovint que el diner era la llibertat, creus que té raó? Preguntava la Judit a en Joan.» (ROIG 1977: 220)

Poder mantenir-se sense el suport econòmic de ningú altre, ja era en gran part un alliberament, perquè la majoria de les dones d'aquella època no tenien els suficients doblers per a poder subsistir individualment —recordem que la gran majoria no accedien als estudis universitaris i tampoc accedien a cap lloc de treball públic; per tant, no tenien cap tipus d'ingrés i havien de casar-se per a poder viure dels ingressos del marit—. En veure una dona que sí podia renunciar al casament i podia mantenir-se sense l'ajuda d'un home, era envejada i criticada per moltes dones:

«—Per què te'n rius tant, dels homes?
—Les dones hauríem de començar a entendre que no els necessitem per a res
—» (ROIG 1993:121)

En una conversa amb la Judit, la Kati exposa clarament els seus ideals

respecte a les relacions tradicionals. És una dona que no creu en el matrimoni i molt menys en l'enamorament. Ella mateixa confessa a la Judit que no ha estat enamorada mai:

«—Kati... la Judit estrenyé una mica més fort la mà de la Kati.

—Digues.

—De debò no t'has enamorat mai?

—Jo? —la Kati rigué—, no, no sé pas què és això. Ja t'ho he dit, els homes m'ensopeixen. Per una nit, bé. Però, després, què? No, els homes sempre et volen treure alguna cosa. Hauria de ser un home molt especial [...] que em mostrés la seva feblesa. Que em digués que té por.» (ROIG 1993: 135)

Així i tot, ens tornam trobar amb el mateix cas que el de la Mundeta Claret en què en un principi té uns ideals molt clars sobre com vol viure la seva vida, una dona independent i lliure, sense estar sotmesa a cap home, però que, finalment, s'enamora i tots els seus valors com a dona forta i que no es deixa dominar s'esborren. En el cas de la Kati, que tenia molt clar que mai s'enamoraria com hem vist a l'exemple anterior, troba el seu home ideal i s'enamora perdudament:

«Era la primera vegada que li passava, potser perquè en Patrick se la mirava de manera diferent de com ho feien els homes que havia conegut. En Patrick tenia, als ulls, una barreca d'innocència i de fe, i un neguit estrany, com si tot ho mirés per primer cop [...]. Però també hi notà feblesa. I molta por.» (ROIG 1993: 139)

Aquest enamorament també té com a conseqüència que la Kati s'interessi pel tema de la guerra, perquè el seu enamorat forma part de l'exèrcit. Aquest fet fa que la Kati senti una gran decepció per no poder contribuir, així com fa el seu estimat, a la lluita pel simple fet de ser dona:

«En Joan diu que la República perilla de debò...

—Segurament té raó. I és que en aquests moments quan em fa ràbia haver nascut dona.

—Per què? —la Judit mirà la Kati amb interès.

—No ho sé..., potser perquè els homes tenen clara l'elecció [...]. Poden demostrar qualitats més grans, poden emetre judicis independents. Però nosaltres, les dones, només podem esperar. » (ROIG 1993: 130)

Els efectes devastadors que va tenir la guerra varen fer que aquest personatge s'involucrés absolutament amb la societat i gran part dels seus doblers els va destinar a ajudes per a colònies infantils i altres associacions. La guerra canvia totalment el personatge fins al punt en què veiem com una dona que era

totalment independent i que no necessitava cap home per a viure, després de la guerra es sent totalment impotent davant totes les desgràcies que succeeixen en el seu voltant i que el seu gran amor sigui mort al front. Tots aquests esdeveniments culminen quan ella decideix suïcidar-se:

«La Kati se suïcidà perquè no suportava l'absència d'en Patrick i tampoc una vida inútil.» (ROIG 1993: 174)

A diferència de la Mundeta més jove de *Ramona, adéu* i de la Kati, apareixen a *L'hora violeta* dos personatges molt representatius de les dones que tenen un gran interès per les teories i els corrents feministes que comencen a difondre's a Catalunya i que volen aplicar aquesta concepció de "dona lliure" a les seves vides. Es tracta dels personatges de la Norma i de la Natàlia. Ambdós personatges representen la figura la dona culturitzada, la dona amb estudis que es vol formar un futur digne individualment i amb l'esforç propi, i no relegades a la figura d'un marit. Són dues dones amb inquietuds culturals i polítiques que estan al corrent dels esdeveniments polítics que succeeixen en el territori català dels anys seixanta i setanta. Però sobretot són dues dones molt actives en la lluita i la defensa de l'alliberament de la dona, no només a nivell institucional, sinó a nivell personal. Totes dues intenten contínuament aplicar tot el que saben i han llegit d'escriptores feministes, com Beauvoir i altres, a les pròpies vides amb l'objectiu fonamental de rompre totalment amb la concepció social i cultural de la figura de la dona tradicional i rompre, també, amb la societat patriarcal en què es troben inserides.

En les primeres pàgines del llibre podem veure com Natàlia fa referència a Beauvoir:

«Jo..., quan als vint-i-tres anys, vaig llegir les memòries de la Simone de Beauvoir, vaig sentir una mena de desfici per viure de la mateixa manera que la dama francesa i em sembla que vaig entestar a buscar un Jean-Paul Sartre. Volia el món a la meua mesura.» (ROIG 1993: 26)

Tot i això, enfront d'aquest esperit revolucionari i trencador d'ambdues també, com a la resta de personatges de les obres de Roig, ens trobam amb certes contradiccions morals. En el cas d'aquests dos personatges tal vegada són més significatius perquè en cap altre personatge trobam aquesta càrrega política i ideològica tan summament representada. El conflicte principal que

podrem observar en cada un dels personatges és la seva implicació en els temes amorosos. L'amor una vegada més és el detonant de les contradiccions i problemes d'identitat que sofreixen en el transcurs de tota la novel·la. Podríem dir que l'amor és el causant de totes les preocupacions i de totes les confrontacions en què es veuen enfrontades amb el seu *jo intern* les dues dones i que inevitablement, els dificulta moltíssim la seva realització personal com a dones lliures, perquè realment no tenen cap mirall on reflectir-se, no tenen cap model que seguir:

«Pasada la euforia inicial, del descubrimiento de la identidad femenina y del placer de la solidaridad entre las mujeres, muchas de nosotras nos encontramos más rotas que antes y más alejadas de los hombres. Sin guía y sin faro. Pero sin la pareja institucionalizada, sin el matrimonio como regla y como pasaporte para existir, muchas mujeres, por primera vez en la Historia, van a tener un nombre propio cuando se miren ante el espejo del mundo.» (FRANCÉS 2012: 120)

5.3. IDEOLOGIA I REALITAT.

Trobarem moltes diferències entre els personatges explicats en les primeres pàgines d'aquest estudi i les que hem començat a explicar en aquest nou apartat sobretot pel que fa a la implicació política. Com ja hem pogut comprovar, en les dues primeres generacions de les "Mundetes" i en la resta de dones que es troben casades no s'observa en cap moment dins el transcurs dels esdeveniments i de la narració de la novel·la que cap de les esmentades tenguí cap tipus d'inquietud política o ideològica al respecte.

En el cas tant de Natàlia com de Norma, ens apareix exemplificat un dels aspectes més conflictius en les dones catalanes d'aquella època involucrades en major o menor mesura dins l'àmbit polític reivindicatiu de l'alliberament de la dona. Precisament, el fet de conciliar aquesta inquietud feminista i de trencament amb la tradició i la pròpia vida privada es veu reflectit molt negativament, perquè ambdues protagonistes no aconsegueixen superar tots els conflictes interns entre el que realment volen en una relació de parella i com acaben actuant al respecte. Ens trobam amb una Natàlia perdudament enamorada del seu amant, en Jordi —que ja va aparèixer a l'obra de *Ramona, adéu* com l'amant de la Mundeta Claret— que està casat amb l'Agnès i que

finalment acaba per tornar amb la seva dona. I ens trobam a la Norma, una dona que manté una relació, acaba enamorant-se i deixant la seva parella d'aquell moment per l'Alfred, de qui està completament enamorada i que també té una relació paral·lela. Finalment, igual que en la història de la protagonista anterior, acaba deixant-la per una altra dona. El que es pot extreure d'aquests dos finals tràgics de ruptura en què les dues dones acaben soles i en què els seus enamorats decideixen rompre la relació per anar-se'n amb una altra dona, és que queda vigent com el fet d'intentar no caure en els mateixos errors que les seves avantpassades no és una tasca fàcil.

El fet de ser una dona amb iniciativa, amb ideals i objectius en la vida, de voler ser una dona independent i lliure és una postura en la vida molt complicada d'aconseguir, perquè no només es troba amb un problema en referència a la societat, sinó també respecte a la pròpia parella, que durant molts d'anys ha seguit un mateix rol i està acostumada a veure la dona com una figura submissa i depenent. Aquest tipus de confrontació crea un gran malestar intern en les protagonistes, tal com explica molt bé M. Àngels Francés fent referència a la relació de Simone de Beauvoir:

«Me di cuenta de que la chica vivía una ansiedad que ya empieza a ser común en algunas feministas españolas: la angustia de no comportarte totalmente como una mujer autónoma. [...] Y quizá la muchacha vivía horas de angustia porque sentía celos, porque se sentía al margen, porque los sentimientos le salían sin control, porque tenía miedo de ser ella misma, porque las palabras de él le parecían más “sabias” y “racionales”...» (FRANCÉS 2012: 115)

Tots aquests sentiments són presents en la vida de Natàlia i de Norma contínuament en el seu dia a dia i en el transcurs de la seva relació amorosa. Primer de tot, ens trobam una Natàlia que abans d'enamorar-se és una ferma lluitadora dels drets de les dones fins al punt d'odiar i menysprear les dones que són submisses i que “es fan les víctimes” de tot el que els succeeix en la seva vida de casades. De fet, aquest sentiment d'impotència en veure que hi ha dones que no actuen i veuen la vida com ho fa ella o la Norma, acaba en un odi cap a elles ja que els dona la culpa de gran part de l'opressió que sofreix la dona:

«Natàlia: Part de l'opressió que pateix la dona és per culpa de les dones.

Norma: Amb aquestes idees, també és fàcil creure que els negres eren esclaus perquè

ells ho volien.

[...]Norma: Em sembla que tant tu com jo tenim l'obligació de no tractar la realitat des d'un sol punt de vista.

Natàlia: Què et penses? Et penses que jo no he renunciat a res? Que m'ha estat fàcil, això de renunciar al paper tradicional de la dona?

Norma: No, ja sé que no t'ha estat fàcil. Però per combatre'l, ara per ara, crec que has d'haver passat per aquest paper tradicional. Haver-lo interioritzat, haver pensat que aquest era l'única raó de la teva vida. Que això de fer feliç a un home i de perllongar-te en els fills era l'aspecte més meravellós de l'existència. T'ho has d'haver cregut abans per poder-lo trencar. Només així, em penso, podràs entendre les altres dones.» (ROIG 1993: 64)

Aquest sentiment de frustració vers les dones tradicionals no és del tot estrany, tot tenint en compte que tant la Natàlia com la Norma viuen contínuament en lluita mentre la gran majoria de les dones decideixen no involucrar-se i seguir en una situació d'opressió.

La lluita individual de cada una de les protagonistes és un dels pilars bàsics per entendre la seva manera de pensar i la seva manera de veure la vida i les relacions amoroses. Norma és, de les dues, la que més coneixement sobre feminisme té i la que més ho aplica en la seva vida. A diferència de la Natàlia és una dona que té molt més assumits els seus ideals com a feminista i amb molta més experiència. Tal vegada per aquest fet sempre apareix caracteritzada com molt més racional i amb molt més enteniment respecte a la societat que els envolta i, per tant, també en referència a la resta de dones. La Norma assumeix que no totes les dones poden fer la passa de canviar tota una tradició inculcada de generació en generació i que realment, és més senzill deixar-se dur així com les han educat les mares i les padrines. Tal vegada perquè, com hem vist a l'exemple anterior, la Norma creu que per entendre la ideologia feminista i aconseguir aplicar-la és necessari haver viscut l'altra part, haver passat per aquest paper tradicional. Aquesta experiència que diferencia les dues protagonistes fa que la Norma tengui molta més perspectiva i pugui veure els aspectes negatius de la Natàlia:

«La Norma veia les parts fosques de la Natàlia, el seu desig de possessió, la seva gelosia, malgrat no haver passat pel matrimoni, malgrat que desdenyava les dones que tenien fills. La Natàlia no volia relacionar-se amb altres dones qui sap si per temor a descobrir tot allò que ella tenia de convencional.» (ROIG 1993: 200)

El que podem extreure clarament d'aquestes mostres és que, tot i que una

dona tengui una ideologia feminista molt clara i vulgui aplicar els seus coneixements a la seva vida per a poder aconseguir trencar amb el patriarcat i amb la figura de la dona submissa, serà molt complicat desprendre's de tots els aprenentatges que involuntàriament ha anat fent al llarg de la vida, sigui veient les actituds de les dones de la seva família o sigui al carrer. Tots aquests coneixements involuntaris, per molt que una dona no vulgui, estan dins seu i en algun moment de la vida surten a la llum. I és en aquest moment, quan aquests coneixements tradicionals i infundats per una societat patriarcal apareixen, que s'han de corregir i s'han de trencar absolutament. Així és quan realment una dona pot arribar a aconseguir fer d'ella mateixa una dona lliure i amb decisió pròpia. Així, una dona pot arribar a tenir una relació sentimental igualitària, en què ella se senti realitzada i plena. Però, fins i tot avui dia, al segle XXI, aconseguir aquest objectiu és molt difícil.

L'enamorament destrueix per complet tot el que la Natàlia i la Norma han anat conformant amb estudis i conferències feministes. En parlar de les dones casades no era d'estranyar que la majoria adoptessin una postura dependent i de submissió, però en parlar de les dones no casades i lluitadores, ens trobam en una situació no molt diferent.

La Norma en parlar de l'amor és molt conscient d'aquest fet i relata que:

«Quan n'estimava un, com en aquest cas l'Alfred, s'iniciava una lluita estranya, els contraris s'enfrontaven, el desig de llibertat i de ser posseïda.

—Ara ets meva, ets meva- deia l'Alfred

—Jo no sóc de ningú, de ningú, em sents?

L'Alfred la mirava amb desconcert:

—Jo vull ser teu, també...

—Jo no seré mai objecte de cap home...

Però hi hauria tornat, una vegada i una altra. Fins a ser arrasada. Fins a desaparèixer.» (ROIG 1993: 203)

Tant la Natàlia com la Norma saben totalment que el seu enamorament els fa perdre el cap i realment la part més racional d'elles deixa de funcionar per, únicament, escoltar el seu cor i els seus sentiments. Aquí és on realment surt el que elles duen dedins i amb allò que elles duen lluitant tota la vida. En el cas de les experiències amoroses fallides de la Natàlia, ella mateixa empra la metàfora de la fragmentació per expressar la seva visió al respecte i també per plasmar com, cada una de les persones amb les quals ha mantingut una relació, s'han endut un tros d'ella, una part de la seva identitat.

«Jo m'he escampat, m'he dispersat dels meus amants, l'Emilio, en Sergio, en Jimmy... m'he dispersat en centenars de partícules, de fragments, de peces descompostes de mi mateixa, m'he dispersat per trobar-me. » (ROIG 1993: 17)

En canvi, segons conta la Natàlia, la Norma no és igual que ella, la Norma no es deixa intimidar per les persones que ha tengut al seu costat, sinó que segueix sent una dona íntegra i plena que no és engolida pels sentiments i que en tot moment fa el que ella desitja fer, sense renunciar a res en cap moment de la seva vida:

«Sí, tinc enveja de la Norma. La Norma no vol renunciar a res. Ni al món dels homes, ni a ser plenament dona. Vol estar a tot arreu.[...] Vol viure l'amor d'amant i de mare d'una manera absoluta, vol ser una artista.» (ROIG 1993: 36)

La Norma sempre havia sigut la figura representativa de la força, de la dona model per a la Natàlia. Com ella mateixa explica, li tenia enveja fins i tot, perquè la Natàlia, per molt que ho intentés, el seu caràcter emocional guanyava qualsevol pols als aspectes racionals. En canvi, en un principi, pareixia que el cas de la Norma seria diferent, però no fou així. Després de tota la seva gran implicació política, va arribar el seu enamorament, i a partir d'aquest moment, també es deixà engolir per l'amor:

«La Norma va passar una temporada de certa activitat política i havia fet moltes conferències sobre el feminisme. En enamorar-se, va perdre la gana i la son. No es podia controlar.» (ROIG 1993: 181)

Aquest enamorament per part d'ambdues amb els seus amants, inevitablement du al que ja hem vist en altres ocasions en les obres de Montserrat Roig: la dependència. L'amor cap a l'altra persona pren tanta força que, en conseqüència, ambdues no volen viure sense ells. Tot i que tenen una gran consciència del que no volen per a elles, quan es troben dins la relació les forces i la decisió d'actuar segons els seus ideals s'esvaeix:

«Norma: Però, tu vols viure amb ell?

Natàlia: No, m'horroritza la idea de la parella!

Norma: Com quedem? Què vols?

Natàlia: Es que me l'estimo, me l'estimo" I no el puc trucar mai, sempre he d'esperar, esperar.» (ROIG 1993: 28)

Com podem observar, contínuament hi ha una gran lluita interna entre el que els diu la raó i el que realment senten emocionalment.

«Li era més fàcil d'estimar els homes en abstracte que no pas en concret. Quan n'estimava un, com en aquest cas l'Alfred, s'iniciava una lluita estranya, els contraris s'enfrontaven, el desig de llibertat i de ser posseïda.» (ROIG 1993: 203)

Aquest poder tan fort de l'amor i aquesta inevitable dependència que els crea du a un dels aspectes més comuns dins les relacions de parella, la por a la soledat:

«La soledat, per un home, pot ser el primer esglaó cap al poder i cap a l'art. Per a una dona és la buidor, la bogeria o el suïcidi. Escampades en milers de partícules, fetes a través dels homes, repartides entre els genis, què queda de nosaltres?» (ROIG 1993: 17)

I per poder controlar aquest sentiment de soledat quan el seu amat les deixa, la Natàlia decideix no mostrar-se totalment:

«Creus que cal mesurar l'amor en termes mercantils? A veure, què em dones tu, que jo et donaré exactament el mateix... No hi puc fer més. Les dones ens hem de guardar sempre bona part de nosaltres mateixes ben endintre. Si ens donem del tot, en acabat ens quedem com una abella sense suc.» (ROIG 1993: 18).

I així com la Norma en un principi pareix molt diferent de la Natàlia, al final no hi ha tantes diferències entre ambdues. La Norma, una dona que havia donat moltes conferències sobre el feminisme, que s'havia informat de totes les teories feministes fins al moment i que, aparentment, era la protagonista de l'obra de Roig que més clars tenia els seus ideals, pren el mateix camí que la Natàlia:

«Com podia compaginar la passió amorosa amb la solidaritat entre les dones? Havia de renunciar a un amor que havia nascut sense buscar-lo...? Pensà en les confidències que li havia fet a l'Agnès [...] Has de ser tu mateixa, li deia, podem viure perfectament sense els homes. No els necessitem per a res. Ens manipulen, ens volen colonitzar... I la Norma no volia renunciar a l'Alfred.» (ROIG 1993: 209)

De fet, no s'adona realment que té por de la soledat, que l'Alfred la deixi i desaparegui de la seva vida, fins que la criden per dir-li que l'ex-deportat amb qui havia tengut una relació molt cordial, però que no havia anat a veure'l quan li va demanar, havia mort:

«El deportat havia existit i ja no hi era. I no l'havia anat a veure per la por de perdre l'Alfred, perquè n'esperava la trucada... Havia de morir el vell deportat per adonar-se que cap amor és exclusiu? Que cada amor requereix un temps i

un espai?» (ROIG 1993: 230)

La separació amb en Ferran, la desaparició de l'Alfred tan sobtadament, la mort de l'ex-deportat... li fan pensar en la Natàlia i en el que li havia estat dient, però ella no li havia fet gaire cas: calia mirar-se a si mateixa.

«—Has provat de mirar-te dins dels ulls, davant del mirall?

—Això només ho fan aquells bojos que no els fa res traspasar tots els límits.

—Doncs crec que ho hem de fer, hem de saber mirar cap endintre. Aturar-nos.

—Em fa por.

—Crec que tots tenim un boig dintre. [...] Arribarà un dia que el món exterior t'obligarà a enfrontar-te als teus propis ulls. I aleshores no podràs fugir.

—Ja t'he dit que em fa por.

—Crec que hem de saber tot el que hi ha de bo i de dolent dins nostre.» (ROIG 1993: 218)

En aquesta conversa entre la Natàlia i la Norma podem veure que el conflicte permanent durant tota la seva vida és, primer, la por com la que sent la Norma a l'hora de mirar el món interior per no voler conèixer el que té més amagat dins seu, i segon, la concepció d'entendre's a un mateix per poder entendre la resta del món.

Aquest concepte es pot extrapolar a un dels objectius fonamentals d'ambdues: aconseguir una conciliació entre l'amor individual i l'amor per la humanitat, o en altres paraules, l'amor col·lectiu i l'amor propi:

«Només quan t'has sabut mirar a tu mateixa, aprendràs a mirar el que et volta, li havia dit la Natàlia. Potser ara ho començaria a fer, ja no fugiria en els altres, ni en els dos homes que més havia estimat. Potser ara seria feliç perquè no amagaria la seva culpabilitat jutjant els altres que eren com ella. [...] Tot es recompondria, però no de manera pacífica. Sinó a través de la lluita. La lluita per a convertir en un de sol l'amor col·lectiu i l'amor individual.» (ROIG 1993: 231)

5.4. EL SEXE COM A REIVINDICACIÓ.

Un esdeveniment, molt diferent al que hem esmentat fins ara, dins l'aspecte de la lluita individual i la reivindicació de la dona per a ésser independent i lliure, és un episodi que afecta d'una manera molt dràstica un dels personatges de *Ramona, adéu*, el personatge més jove de les tres generacions: Mundeta Claret. Aquesta lluita constant per defensar els seus valors com a dona, per lluitar contra totes aquelles persones que la tracten amb inferioritat i per

demostrar-se contínuament a ella mateixa i a la resta del món que és una dona absolutament independent, propicia una demostració molt dràstica al respecte: prostituir-se. En veure que el seu amant, en Jordi té una relació sexual amb l'Anna —una companya d'universitat caracteritzada per la seva llibertat sexual i per la concepció de l'amor lliure— decideix mostrar al món i fer veure al seu amant que no necessita de cap home ni per a viure ni per absolutament res en la seva vida.

«Demà deixaré bocabadat en Nito: veurà del que sóc capaç. M'admiraran i pensaran que sóc una dona emancipada. I que no els necessito per res. Sé espavilar-me.» (ROIG 1972: 165)

Aquest acte de reafirmació com a dona acaba quan després d'acomiarar el client, romp els bitllets que aquest li ha pagat pels seus serveis. Així ens demostra simplement, que era una manera de demostrar al món el seu alliberament com a dona, la seva llibertat individual i la suposada independència emocional. Un altre exemple de prostitució dins les novel·les de Roig és el cas del vell deportat que narra a la Norma part de la seva història. En una de les converses sobre la seva vida, li conta que la seva dona feia molt de temps que no volia dormir amb ell i que, per tant, no tenien relacions sexuals. Així, l'única manera de saciar els seus instints sexuals era la prostitució:

«La prostitució, malgrat que hagin dit que és una tara del capitalisme, és l'única sortida d'afecte. L'única via d'amor que es pot permetre un home com jo. [...] L'home necessita l'equilibri del cos i del cervell. Apaivagar el cos i tenir la consciència tranquil·la.» (ROIG 1993: 195)

Aquest relat ens porta a una de les converses entre la Norma i la Natàlia en que parlen de la importància del sexe com a únic punt d'unió entre dues persones:

«Natàlia: Un home i una dona solament es poden entendre a través del sexe? Fóra desesperant.

Norma: I si, en realitat, tot ve per culpa del romanticisme, que ens ha fet creure que hi pot haver comunicació "eterna" entre tots dos sexes? I si, en realitat, visquéssim en ramats, separats els uns dels altres, i només ens retrobem quan ens desitgem?» (ROIG 1993: 63)

6. LA SEXUALITAT I ADULTERI.

Aquesta conversa entre aquestes dues protagonistes és un dels fets clau dins la novel·la, la concepció del sexe com un fet aïllat de l'amor i de l'enamorament. La separació entre el cos i l'esperit que tant trastoca totes les dones de les novel·les de Roig. Per tant, un altre aspecte a comentar és un dels temes més presents en totes les relacions de parella dels personatges, tant femenins com masculins, dins les obres de Roig, la insatisfacció sexual i l'enamorament furtiu i voluntari amb una tercera persona. Pel que fa a les relacions sexuals dins les obres de Montserrat Roig ens trobam amb una gran generalitat: les dones no gaudeixen de les seves relacions sexuals. En tots els casos en què es narra algun esdeveniment d'aquest tipus, les dones sempre ho relaten d'una forma negativa. Per entendre un poc més els personatges de les obres de Roig és indispensable entendre la concepció que es tenia a l'època sobre la sexualitat i la dona. Hem de tenir en compte que fa milers d'anys, com hem esmentat abans quan tractàvem el tema de la maternitat, la dona va ser concebuda exclusivament per a la procreació. Per tant, el plaer de la dona relacionat amb l'acte sexual no tenia cabuda en la mentalitat tradicional. La concepció de l'acte sexual en les generacions anteriors a Roig i en la seva època, ja no era la mateixa que la idea primera del sexe establerta per la religió catòlica, però, tot i això, encara hi ha alguns aspectes que ens la recorden bastant. En tots els trets característics vistos fins ara que defineixen la dona, hi ha un factor comú: la submissió. No és d'estranyar que en les relacions sexuals aquest tret també hi sigui present. La submissió de la dona característica de la dona casada no només és exercida per aquelles dones que tenen marits, com hem pogut comprovar, sinó també per les dones que no volen casar-se però que, inevitablement, han caigut en un profund enamorament. En les relacions sexuals passa exactament el mateix. Ens trobam dones, tant casades com les dones que jo anomen "dones lliures", que prenen una postura absolutament passiva en totes les seves relacions sexuals, sigui amb el marit o sigui amb l'amant. Per la figura masculina, la dona és vista com un objecte que li proporciona plaer, com una presa; en canvi, la dona en molt poques ocasions sap realment el que és el plaer d'una relació sexual, simplement deixa que l'home realitzi l'acte sense involucrar-s'hi ni físicament ni mentalment. La dona

segueix tenint la concepció del sexe com una representació més de l'amor, com un acte espiritual i en el qual han de gaudir ambdues parts, però majoritàriament el que succeeix és que l'home, com a ésser poderós i dominador, utilitza la dona únicament per saciar els seus instints animals. Tal com esmenta Roig dins Francès:

«Las chicas de hoy en día seguramente harán el amor más a menudo. Pero, ¿cómo lo hacen? Creo que lo hacen aceptando de alguna manera la tradicional escisión cristiana: el sexo por un lado, el espíritu por otro. Muchas deben terminar la noche fastidiadas porque no han encontrado lo que esperaban: ternura y una larga noche de amor inacabable.» (FRANCÈS 2012: 104)

Aquesta plasmació de la sexualitat en parella és el que succeeix en quasi tots els personatges femenins de les tres novel·les, començant per *Ramona, adéu*. En el cas del matrimoni de Mundeta Jover i en Francisco, la relació sexual d'ambdós esdevé nul·la amb el pas del temps. Era el més habitual quan els matrimonis es duïen a terme com si fossin intercanvis mercantils, en què la parella no s'unia per amor sinó per causes econòmiques.

«En Francisco i jo gairebé no ens mirem quan som dins el llit. M'acaricia a les fosques, per res del món no hi voldria llum. Les seves mans tremolen i suen molt. Se m'arrapa com una llagasta i sento, a cau d'orella, el seu esbufec. El seu alè desprèn les olors de l'estómac. Jo me n'aparto i en Francisco s'atura. Ja no em sento el bleix. En Francisco, aleshores, fa mitja volta i s'adorm.» (ROIG 1972: 151)

També per aquest mateix motiu, era difícil de veure que, en un matrimoni concertat com aquest, la passió sexual entre ambdós hi fos present:

«M'ha estimat amb mesura, amb correcció. Però mai no m'hi he sentit seduïda. Semblava que cronometrava les càlides manifestacions que m'havia de prodigar, que consultès el rellotge cada vegada que m'havia d'abraçar o besar». (ROIG 1972: 231)

L'exemple de la padrina de les *Mundetes* i, com en la gran majoria de matrimonis, el poc desig sexual entre la parella i l'absència en molts de casos de l'amor, són alguns dels motius pels quals apareix la figura de l'amant. Aquest personatge apareix en la figura d'un estudiant, Víctor Amat, amb el qual té una relació secreta temporal. La protagonista coneix per primera vegada el que ella mateixa denomina "l'amor ideal":

«Diuen que estimar és morir. Necessito morir d'amor. Avui l'estudiant m'ha resseguit el cos mentre jo regava les plantes del balcó.» (ROIG 1972: 173)

«Somio amb l'amor ideal, pur, com el dels dos amorets de marbre blanc i els cabells rinxolats que tinc al rebedor. Els dos amorets s'abracen perquè s'estimen. » (ROIG 1972: 99)

«Em sento com el dia de Rams, quan era una nena i em menjava les confitures de la palma [...] En Víctor també representa el meu Amor Ideal.» (ROIG 1972: 182)

Aquest enamorament tan poderós que sent aquesta dona pel seu amant és un tret molt comú en totes les dones que representa Roig en les seves obres. També passa el mateix amb l'enamorament de la seva filla, Mundeta Ventura, amb la relació que va tenir amb l'Ignasi, del qual estava també enamoradíssima, abans de conèixer el seu marit, en Joan. El cas de la més jove de les *mundetes*, aparentment la més liberal de les tres generacions, tampoc té molt bones experiències sexuals amb el seu enamorat, en Jordi. De fet, en conèixer-lo està desitjant tenir relacions sexuals amb ell per així perdre la virginitat, cosa que en aquella època era molt comú en les noves generacions de dones liberals i feministes:

«Abans de conèixer en Jordi es consumia per acabar amb la seva virginitat. Era una nosa que l'enutjava. Al pati de la universitat se'n parlava tot el sant dia [...] A les qui ho havien aconseguit, els agradava de proclamar als quatre vents la seva superioritat. L'acovardia haver de confessar que mai no havia fruit de cap contacte, d'aquests que penetren, dins el seu cos.» (ROIG 1972: 67)

Tot i això, tampoc no té cap bona experiència sexual per recordar però sí l'experiència sexual que hem relatat en pàgines anteriors, l'episodi de la seva prostitució.

En l'obra *El temps de les cireres* ens trobam un altre exemple de dona passiva sexualment, el personatge de la Patrícia. La Patrícia té una relació sentimental amb l'Esteve, amb el qual el sexe era un ritual absolut de dominació:

«Mentre reia, l'Esteve li esquinçava la camisa, li premia les espatlles i la llançava damunt el llit. Ella serrava les cames i s'arrapava amb les mans. Però ell ja era al damunt, clavat al pubis, feia per obrir-li les cames.» (ROIG 1977: 121)

Tot i que almenys, a diferència d'altres relacions, el sexe encara era present en la seva relació, ens trobam en una de les relacions més poc habituals de totes les històries de Roig. La Patrícia, mentre té una relació amb l'Esteve, coneix en Gonçal, amb el qual manté una relació esporàdica d'una nit:

«La Patricia veia com les fulles del llimoner es bressolaven dins de la fosca i la quietud. Un capvespre, en Gonçal la besà i després esguardaren les seves ombres dins l'aigua.» (ROIG 1977: 137)

Després d'un temps, esdevé un fet que marcarà la vida de la Patrícia, la relació sexual que mantenen l'Esteve i el Gonçal:

«S'estranyà que a la galeria no hi fossin, ni tampoc al menjador [...] Obrí, plena d'inquietud el dormitori. Respiraven, en Gonçal i l'Esteve, com "el bressoleig de les fulles del llimoner" sota el cobrellit de setí estampat...» (ROIG 1977: 142)

Tot i això, després d'aquest esdeveniment, Patrícia segueix amb el seu rol de dona submisa i tradicional i guardarà aquest fet com un secret la resta de la vida. Molt diferent a aquesta història és la relació de la Judit i el Joan, uns dels millors matrimonis, per no dir l'únic, que es narren en les obres de Roig. En el cas d'aquesta parella, és la Judit la que té més experiència que en Joan, sexualment, i és la que inicia la seva primera relació sexual:

«No sé, Judit, no sé si podré. I la Judit, que cremava com un buscall, li buscava els llavis, la llengua, tot. La Judit ja no era la Judit, ja no era la noia de neu i la pell transparent. S'aturava, Afluixà les mans damunt del pit, saps, Judit, no sé si podré...» (ROIG 1977: 214)

És l'única parella en què la dona és la que inicia l'acte sexual i, també, es mostra per primera vegada un home que no té iniciativa i que és verge, no té cap tipus d'experiència al respecte. De fet, el personatge d'en Joan és molt atípic en referència a la resta de personatges masculins. És un home que en certa mesura està bastant feminitzat i té una concepció del sexe i de l'amor molt diferent al de la resta:

«En Joan creia que la dona que ell estimaria seria com l'estel de parpella de plata que li feia pampallugues, seria alada, com la mare, una ombra d'amor. Les altres dones, totes, eren unes mules. Quan va conèixer la Judit, la va veure només com una ànima, com un alè d'esperit.

L'amor era una cosa i el sexe una altra, el sexe eren escenes brutes i tristes, plenes de grinyols i de somiqueigs.» (ROIG 1977: 229)

En la història de Sílvia i Lluís, el fill de Judit, no trobam gaires mostres de les seves relacions sexuals però sí un episodi puntual de la Sílvia, en què en una reunió amb les seves amigues i amb l'alcohol acompanyant-les varen propiciar un joc sexual plegades:

[...] «la *madre* Socorro besava els llavis de la Sílvia i la consolava, li descordava els sostenidors estripats i li acariciava les sines... La Merche feia de dimoni, el dimoni descordava les bruses de la noia impúdica... La Merche besava les sines de la Teresa. La besava i li feia mossegades per tot el cos. En un racó, la

Dolors acariciava la Sílvia [...] Tardaren una bona estona a adonar-se del que havia passat.» (ROIG 1977: 273)

Després, quan l'alcohol ja no era tan present en el cos de les dones, s'adonaren del que havien fet i totes decideixen anar-se'n de casa de la Sílvia. Ella sent una espècie de sentiment de pudor al respecte i decideix anar a dutxar-se, com si fos una espècie de purificació i de netejament interior pel que havia passat feia uns instants:

«La Sílvia anà al bany i obrí la dutxa. Es fregà el cos amb l'esponja, però la trobà suau i agafà la pedra sureda. Es va fregar amb tanta força que el cos li quedà roig encetat. Així, ben neta, es digué.» (ROIG 1977: 274-275)

Hem de tenir en compte que, a diferència de les “dones lliures”, les dones que estan casades tenen una censura molt més gran que no la resta de les dones. Beauvoir, quan parla del matrimoni, ja postula que el casament és un dels fets més negatius per a una dona, perquè la censura en molts aspectes i, també, en el terreny sexual. La monogàmia que va lligada al matrimoni, segons ella no és més que una assegurança per part del marit que té el poder de l'exclusivitat de la seva femella i que, aquesta, no serà infidel.

En el cas de les dones que no es troben en matrimoni, aquesta censura imposada pel matrimoni és inexistent. Tenen una situació molt més oberta i lliure, en què no han de guardar fidelitat a ningú, però, tot i això, amb l'aparició de l'enamorament com hem vist en altres casos, fa que aquesta llibertat perdi força i que les dones, dins l'àmbit sexual, decideixin rompre amb la seva llibertat sexual i es guardin exclusivament pel seu amant, per l'amor que li tenen. És el cas de la Kati, que abans de conèixer l'Ingasi, era considerada per la resta de dones, una de les més liberals, pel que respecta als homes. En conèixer l'Ingasi i declarar-se absolutament enamorada d'ell, és exclusivament d'ell dins l'àmbit sexual. I, com no és d'estranyar, també apareix el mateix rol que en les dones casades —rol que veurem que compleixen totes les dones considerades “lliures” i que no tenen cap tipus d'acord matrimonial com la Norma i la Natàlia—, el de dona passiva sexualment, que es deixa dominar per l'home sense cap tipus d'objecció, perquè aquest faci el que més li plaga:

«—M'agradaria que em destruïssis. Per què no em mates ara mateix?

—Et destruiré.

—Que entressis ben endintre meu.

[...]

—Vull morir-me amb tu, desaparèixer dins de tu, fer-me petita.» (ROIG 1993: 137)

I també en aquest parella apareix l'adulteri com a tret característic de la relació amorosa. L'Ignasi està casat i té fills. Aquest personatge és un militant que va a la guerra, però que realment viu a Dublín, on té la família. El fet que tengui una relació paral·lela amb la Kati no lleva que no estimi la seva dona i els seus fills, la qual cosa agrada encara més a la Kati:

«En Patrick estimava la dona que havia deixat lluny, a Dublín. En Patrick no creia en substitucions i era això el que més li agradava, a la Kati.» (ROIG 1993: 137)

En el cas de la Natàlia, també ens trobam amb una parella en què l'adulteri és present, també per part de l'home. El Jordi està casat amb l'Agnès i té dos fills amb ella, el Marc i l'Adrià. En aquesta relació matrimonial per part d'en Jordi l'amor està suposadament més que acabat i és per això que decideix començar una relació amb la Natàlia. La Natàlia està absolutament enamorada d'ell i, pel que fa referència al sexe, és molt paregut al de la resta de relacions. Ens trobam una dona que manté una lluita constant per l'alliberament de la dona, per rompre amb l'opressió a què és sotmesa i, a més, que intenta contínuament poder aplicar tot el que sap sobre feminisme en el seu dia a dia i en les seves relacions. Però, clarament, és un objectiu fallit. La Norma ens relata com és present en una ocasió, d'una de les seves relacions sexuals, i ens la conta d'aquesta manera:

«Me'n vaig anar a l'altre costat de la cambra, volia observar com en Jordi Soteres feia l'amor amb la Natàlia Miralpeix. I veia com un home deixava de ser un nen a corre-cuita, tenia pressa per a tornar-se poderós, veia un home que estrenyia molt fort una dona, que s'hi volia sadollar. Tu portaves la batuta. I el cos de la dona que havia començat acariciant l'altre cos, només per a reclamar-ne l'atenció, acabà per deixar-se fer. Passiva.» (ROIG 1993: 66)

Apart de l'adulteri d'en Jordi, també trobam un episodi de la Natàlia, en què coneix en Frederic, un crític de teatre amb el qual va tenir un parell de trobades sexuals. A diferència del cas d'en Jordi, la Natàlia va fer tot el possible perquè el Jordi s'adonés del seu adulteri, per tal de veure si sentia algun tipus de gelosia, però no fou així:

«Ara que penso en en Frederic. Tu sabies que havia fet l'amor amb ell un parell de vegades i no me'n vas dir res. Només vas comentar que en Frederic t'agradava. Si m'haguessis dit alguna cosa.» (ROIG 1993: 45)

La Natàlia és un dels personatges amb més conflictes de la novel·la de *L'hora violeta*. Hem vist el seu conflicte matern i ara podem comprovar com té un gran conflicte, primer, amb el seu enamorat i la seva condició de dona feminista i, segon, amb el sexe.

Ella mateixa relata aquest conflicte intern i el què ha significat per a ella cada un dels seus amants:

«Tinc la sensació d'haver arribat tard. A la fotografia, al feminisme, a l'amor.»
(ROIG 1993: 41)

«Potser l'home que més he estimat has estat tu, Jordi. Amb l'Emilio vaig viure un amor furtiu, adolescent. Quan feia l'amor amb l'Emilio no m'adonava que tenia cos. Només li conduïa la mà cap al meu sexe.[...] Amb en Sergio vaig descobrir el sexe, net, el sexe despul·lat i, amb ell, el meu cos. Però mai no vam treballar el misteri, el misteri que fa que dos cossos i dos esperits es retrobin en un sol.[...] Quan et vaig conèixer vaig pensar, en Jordi em tracta com un ésser humà. Quina bestiesa.» (ROIG 1993: 49)

I, per últim, ens apareix la figura de la Norma, que com ja he comentat altres vegades, és una de les protagonistes més representatives del que anomeno "dones lliures", una de les dones que més clars té els seus ideals i que més representa el prototipus de feminista. Igual que la Natàlia, també s'enamora i també cau en el món de la dependència emocional pel que fa a les seves relacions amoroses, més concretament amb la darrera, que és l'única en la qual realment ella s'enamora perdudament. Tot i això, té una conversa amb l'Alfred, l'amant del qual està bojament enamorada, on deixa molt clar els seus principis en referència al sexe, però també en relació a la relació de parella:

«Li era més fàcil d'estimar els homes en abstracte que no pas en concret. Quan n'estimava un, com en aquest cas l'Alfred, s'iniciava una lluita estranya, els contraris s'enfrontaven, el desig de llibertat i de ser posseïda.

—Ara ets meva, ets meva —deia l'Alfred quan arribaven al moment més alt de l'amor.

—Jo no sóc de ningú, de ningú, em sents?

[...]

—Jo no seré mai objecte de cap home...

Però hi hauria tornat, una vegada i una altre, Fins a ser arrasada. Fins a desaparèixer.» (ROIG 1993: 203)

Aquest és el conflicte que hem comentat en altres casos que té la Norma respecte a qualsevol tipus de relació de parella. Però no sempre havia estat així: en la seva relació amb l'Arthur, un home que va estar empresonat i del qual, quan el varen alliberar, esperava una nit de passió mesclada amb amor...

«N'havia estat una vegada i ja en tenia prou. Nou mesos fent de dona de pres, nou mesos en què va viure exclosa, acorralada, mantenint-se fidel.[...] Esperant el moment d'oferir-se a l'home que hi havia a l'altre banda de les reixes. [...] I no li va oferir només el seu cos, sinó la por, el setge en què havia viscut. Però l'Arthur es despullà a tota pressa i s'esquitllà dins del llit. Vine, va fer a la Norma. Ella hauria volgut fer-ho amb calma, a poc a poc, com en un ritual. [...] L'Arthur manejava el seu cos com una màquina, sense haver acceptat l'oferiment. Ignorava el desig de la Norma, que no era solament físic, sinó també moral.» (ROIG 1993: 203)

Una altra vegada ens tornam trobar la dominació per part del mascle durant l'acte sexual, i una dona que en contra de la seva voluntat, es deixa fer per l'home. Una dona que, com ja hem vist anteriorment, té un gran conflicte amb el sexe i la concepció del cos i de la part espiritual per separat, desitjant que arribàs el dia en què s'unissin en un sol. Amb la seva relació amb el Ferran, el seu marit, la Norma té un record molt diferent. Parla d'en Ferran com l'home més tolerant i més respectuós amb el qual ha mantingut una relació.

«Eren la representació d'un pacte que desvetllava admiració: la perfecta harmonia entre dues llibertats. Mai, es deia, cap home no havia tractat una dona d'aquesta manera.» (ROIG 1993: 205)

«La primera vegada que en Ferran li besà el sexe, la Norma creié que la seva espera era recompensada. La Norma desitjava que en Ferran hi entrés del tot. [...] I hauria volgut estellar-se, desaparèixer, ser destruïda. Ferir-se, esquinçar-se.» (ROIG 1993: 208)

Això no obstant, en el seu matrimoni també va viure un episodi en què va tenir una relació sexual amb un home i una dona a la vegada. En aquest episodi es veu una dona totalment alliberada sexualment, que gaudeix de l'acte sexual tant amb la presència de la femella com amb la presència del mascle, i gaudeix del plaer que ambdós li produeixen.

«Un dia en Ferran no hi era, la Norma va fer l'amor amb un home i una dona. [...] És una nova experiència, es repetia.[...] I acabà revolcant-se amb dos cossos, sense esma, amb molta fatiga. Però acabà d'esclatar el desig quan la dona li besà el sexe. Un desig molt fort, punyent. I tingué por.» (ROIG 1993: 206)

Igual que l'episodi de la Sílvia quan va tenir aquell *affaire* amb les seves amigues un vespre de diversió, la Norma al dia següent també té una sensació de rebuig respecte al que va passar i es qüestiona la seva moralitat com a dona:

«Maleïa la seva debilitat, que li treia un dia de treball i es preguntava, sóc una viciosa? Quina ximpleria feia després, de què m'he de penedir? Davant de quina moral he de donar compte? És només curiositat.» (ROIG 1993: 206)

Aquesta relació va finalitzar quan Norma tengué el coratge de confessar personalment al seu marit que estava enamorada d'un altre home, l'Alfred. Per a la seva sorpresa, el Ferran li va confessar, en el mateix instant, que també s'havia enamorat d'una altra persona i que la relació s'acabava:

«Estimo dos homes i encara sembla un crim. El meu marit m'ha deixat per la seva amant, i el meu amant em deixa per la seva dona.» (ROIG 1993: 171)

Aquest darrer tret, característic no només de les protagonistes de les obres de Roig sinó també de les dones de l'època, ens fa veure com la institució del matrimoni, de cada vegada més, va convertint-se en una estructura religiosa i política sense cap altre tipus de fonament que no sigui l'econòmic i que l'amor, en una relació, és molt relatiu.

7. CONCLUSIONS.

Per tal de concloure aquest estudi, m'agradaria exposar una sèrie de reflexions tenint en compte tots els aspectes comentats en el transcurs de l'elaboració d'aquest treball.

Primer de tot, hem pogut veure en les primeres pàgines que la situació de la dona a Catalunya, arran de les conseqüències de la Guerra Civil Espanyola i, posteriorment, la dictadura franquista, no li era gens favorable. Tot i això, veiem com es dugueren a terme tota una sèrie d'esdeveniments antifranquistes que afavoriren l'arribada de nous moviments polítics com el socialisme, i, amb ells, gran part dels moviments feministes que es forjaren a França arran del Maig Francès del 68. Els actes reivindicatius, no tardaren a arribar a Catalunya: la *Caputxinada* o el tancament en el Monestir de Montserrat, entre d'altres —en els quals Montserrat Roig participà—, que donaren força al ressorgiment de partits polítics socialistes com el PSUC. És, per tant, a partir dels anys seixanta quan es pot observar una situació de grans canvis en la societat catalana i també respecte a la situació de la dona, amb l'aparició de les Primeres Jornades Nacionals de l'Alliberament de la Dona l'any 1975 i les posteriors Primeres Jornades Catalanes de la Dona. Tota aquesta posada en escena és absolutament necessària per entendre la mentalitat de Roig i les seves obres.

En referència a les dones protagonistes de les tres obres hi ha un factor comú a totes elles que hem anat demostrant al llarg de l'estudi: la dependència emocional. No hi ha ni un sol aspecte en què les dones casades no exerceixin el paper de dona subordinada. Montserrat Roig extreu el rol femení que hi havia en la majoria dels matrimonis de la Catalunya de l'època per crear tota una sèrie de personatges femenins que, juntament amb les seves històries sentimentals, arriben a conformar una obra fictícia i que, de fet, crec que tenen molt més de real, que no de fictici. Quan parlava de les dones dins el matrimoni, em vaig trobar amb una forma de veure i viure el món comú a totes elles: dones casades, que es resignaven a viure la vida que els havia tocat viure i que en cap moment es plantegen poder canviar-la: tenir un matrimoni concertat o sense estar realment enamorades; tenir una vida en parella del tot inexistent on només es dedicaven a les tasques domèstiques; a ser en molts de

casos considerades objectes per a la satisfacció sexual del seu marit, amb una actitud totalment passiva i de resignació, sense preocupar-se en cap moment d'elles mateixes; i per últim, l'obligació de quedar-se embarassades i cuidar els fills. Com a molt, apareix en alguna etapa de la seva vida la figura d'un amant que els trastoca de dalt a baix però que en tots els casos, sense excepció, acaba desapareixent.

Aquesta actitud de resignació enfront de la seva vida no implica una ceguesa respecte del que està passant dins el seu matrimoni. El problema radica en què aquest tipus de dones no tenen cap referent femení que els pugui servir de guia, d'ajuda, per a poder canviar la concepció que es tenia fins aleshores de la dona i del matrimoni.

En canvi, les noves generacions que apareixen després d'aquest *boom* de nous moviments transgressors i molt progressistes són generacions formades per joves, molts dels quals són dones que ja sí tenen referents com Woolf o Beauvoir que les ajuden a poder crear, almanco racionalment, un món molt diferent al que havien vist. Es genera un procés de canvi en la societat, una lluita per rompre amb la tradició, en què l'educació de les dones es basava en la passivitat i la submissió i en no poder elegir res. La dona ha de construir-se com una persona conscient i útil per poder esdevenir útil a la societat. I aquí és on entren en joc l'aparició de les noves generacions. I és en aquest context on fluctuen les protagonistes més joves de Montserrat Roig.

Dones que han tengut l'oportunitat de rebre una educació i que han pogut cursar uns estudis universitaris. Dones amb consciència pròpia i amb esperit revolucionari que s'adonen del que realment està passant políticament i socialment, com és el cas de la jove de les "mundetes" en què el seu ingrés en la universitat propicia el contacte amb un món molt reivindicatiu, en defensa dels drets humans, l'alliberament de la classe obrera i l'aversion al franquisme. I on també experimenta pels seus companys, contínues mostres masculistes — igual que Roig, que en moltes entrevistes ha explicat que realment on va conèixer i on va poder experimentar el masculisme va ser en la universitat.

Aquesta experiència ens porta a comentar uns altres personatges en què Roig plasma molt més el seu esperit feminista i revolucionari, com és el cas de la Natàlia i la Norma. Aquestes dues dones mostren a la perfecció la nova dona dels setanta, una dona absolutament involucrada en la reivindicació de

l'alliberament de la dona, la vida de la qual gira entorn a l'aplicació dels ideals feministes, tot lluitant per una igualtat tant en els àmbits polítics i institucionals com en l'àmbit marital o de parella. Ara bé, aquest intent tant potent de canvi, no va ser un camí fàcil per a les dones d'aquella època. Realment crec que avui en dia tampoc no ho és i Roig és molt conscient tant dels aspectes positius d'una actitud transgressora i revolucionària com, també, dels aspectes negatius que té aquesta mateixa. Les controvèrsies que varen haver de pal·liar les dones de l'època són uns dels fils temàtics de *L'hora violeta*, en què es pot observar com, en les relacions amoroses i sentimentals, tant la Natàlia com la Norma tenen un objectiu comú que esdevé en conflicte: l'objectiu d'entendre i de veure la vida d'una manera lliure, autònoma i totalment independent, junt amb una relació de parella amb les mateixes característiques. Aquesta problemàtica esdevé entre la concepció i el coneixement que ambdues tenen al respecte i la seva realització en la vida en parella, en la qual totes dues acaben fracassant. Els ideals tan fermes d'ambdues es van esvaint a mesura que es van enamorar. I aquest conflicte, entre el que *hauria de ser* i el que realment és, causa un gran sentiment de frustració en elles i en la seva identitat com a dones. Aquesta problemàtica no apareix únicament en la vida d'aquestes dues protagonistes, sinó que és un reflex de la majoria de dones involucrades en els moviments feministes. Pensem que l'objectiu real d'aquestes noves generacions és rompre del tot unes actituds masclistes i opressores que es duen transmetent des de fa milers d'anys. Aquesta ruptura té un procés molt més llarg del que es pot aconseguir en una dècada o dues, són milers d'anys en què la societat ha actuat d'una manera adversa a la igualtat de la dona i a la seva integritat. Per tant, ens trobam amb dues dones totalment progressistes i a favor de la dona, però que en les seves relacions amoroses assumeixen, exactament igual que les dones casades, un rol de submissió i de relegació. Un rol totalment passiu sexualment, on es deixen endur per un home dominant que les utilitza quan i com ell vol... En definitiva, una dependència emocional cap a l'amant excusada majoritàriament per l'enamorament que senten cap a ells. Aquesta conclusió em porta a una reflexió molt agra pel que fa a la situació actual. En llegir les tres obres de Roig i estudiar les relacions sentimentals que es formaven en cada una d'elles, em vaig sentir molt decebuda. Decebuda amb la societat en què avui dia vivim, en ple segle XXI. Una societat que en gran

part es podria equiparar perfectament a la societat que narra Montserrat Roig. Uns tipus de relacions que no disten molt de les relacions d'ara. Actualment, segueixen vigents els dos rols característics de les relacions dels anys seixanta i setanta: el rol dominador de l'home evers el rol submís i totalment depenent de la dona.

Per aquest motiu, encara avui dia és necessària una lluita contínua i persistent a favor dels drets de la dona com, per exemple, pel trencament de l'anomenat "sostre de vidre" per tal d'aconseguir una real democratització de les institucions i de tots els àmbits de producció, perquè les dones tinguin les mateixes oportunitats que els homes en el món laboral, o la lluita per el dret a decidir sobre el seu propi cos pel que respecta a l'avortament. Una lluita per aconseguir una transgressió amb el passat, el progrés cap a un futur on el masclisme, les desigualtats socials i el concepte de feminisme quedin únicament vigents en els llibres d'història.

8. BIBLIOGRAFIA.

BEAUVOIR , Simone. 1962. *El segundo sexo* . Ediciones Siglo Veinte. Buenos Aires, Argentina.

CAPMANY, M. Aurèlia. 1966. *La dona a Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.

—1973. *El feminisme a Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.

CAPMANY, M. Aurèlia; ORANICH, Magda... 1978. *Dona i societat a la Catalunya actual*. Edicions 62. Barcelona.

CAPMANY, M. Aurèlia. 1991. Entrevista recollida a «Complicitats, homenatge a M. Aurèlia Capmany y Montserrat Roig» Revista *Cultura* publicada al 1991. [en xarxa]<http://www.ara.cat/2011/10/27/580221974.pdf?hash=eb77482af9111f6883a037ed95ef5d8a001168a9> [consulta: 14/04/2016].

FERRÉ BALDRICH, Meritxell . 2010. *El camí de la dictadura a la democràcia: El moviment feminista a Catalunya (1975-1982)*. Universitat Rovira i Virgili.

FRANCÉS DíEZ, M. Àngels. "«La llengua sóc jo»: identitat nacional i de gènere en Montserrat Roig". *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura: revista de recerca humanística i científica*. Núm. 21 (2010). ISSN 1130-4235.

FRANCÉS DíEZ, M. Àngels. 2012. *Montserrat Roig: feminisme, memòria i testimoni*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.

MEROÑO, Pere. 2005. *El goig de viure. Biografia de Montserrat Roig*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.

ROIG, Montserrat. 1972. *Ramona, adéu*. Edicions 62. Barcelona.

—1977. *El temps de les cireres*. Edicions 62. Barcelona.

—1993. *L'hora violeta*. Edició especial per l'AVUI agost 1994. Barcelona.

MITCHELL, Juliet. 1977. *La condició de la dona*. Edicions 62. Barcelona.

Bibliografia consultada:

DUPLÁA, Christina. 1996. *La voz testimonial en Montserrat Roig*. ICARIA editorial. Barcelona.

ROIG, Montserrat. 2001. *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*. Edicions 62. Barcelona.

—2011. *Diari d'uns anys (1975-1981)*. A contra Vent Editors, SL. Barcelona.